

ΕΘΝΙΚΗ ΑΓΩΓΗ

Ἐκ τῆς εἰσαγωγῆς εἰς τὴν Ἱστορίαν τοῦ Βυζαντίου, ἣν ἀπήγγειλεν ἐν τῇ Φιλολογικῇ Σχολῇ τοῦ Παρισίου Πανεπιστημίου κατὰ τὸ τρέχον ἀκαδημαϊκὸν ἔτος ἐγκαινίζων τὰ μαθήματα αὐτοῦ ὁ ἐπιφανὴς ἀρχαιολόγος καὶ βυζαντινολόγος κ. Κάρολος Διέλ, ἀποσπῶμεν τὸ κύριον μέρος ἀποτελοῦν γοργὴν καὶ ζωηρὰν εἰκόνα τοῦ Βυζαντινοῦ βίου. Σ. τ. Δ.

ΤΟ ΒΥΖΑΝΤΙΟΝ

Α'

Υπάρχουσι λέξεις τινὲς δυσσημηθεῖσαι· μία τούτων εἶναι καὶ ἡ λέξις Βυζαντινός. Ὄταν αἱ βουλαὶ παρασύρωνται εἰς συζητήσεις μακρὰς καὶ ἀσκοπούς, ἢ δημοσιογραφία, ἢ ἀποστολικὴ αὐτὰς, ἔχει πρόχειρον τὴν ἔκφρασιν «Βυζαντινὰ συζητήσεις»· καὶ ὅταν ἐπίσημον ἔγγραφο μετὰ πολλῆς ἀκριβολογίας ἐνδιατρίβῃ περὶ τοὺς τύπους, σκώπεται ὡσαύτως ὡς ὅζον «Βυζαντινῆς ἐθιμοτυπίας». Ἀλλὰ καὶ παρ' αὐτοῖς τοῖς λογιωτέροις ἢ λέξις «Βυζαντινισμός» διεγείρει δυσάρεστον τι αἰσθημα καὶ λυπηρὰν ἀνάμνησιν συζητήσεων περιπλόκων καὶ ἀηδῶν, ἀτελεσθῶν ἢ μιᾶς ὑποστιγμῆς· πάντες δὲ γνωρίζετε πόσῃν καταφρόνησιν ὑποδῆλοι ἢ ἔκφρασις «Βυζαντινὰ ἦθη». Κοινῶς θεωροῦνται οἱ Βυζαντινοὶ ὡς λαὸς λεπτολόγων θεολόγων, «μωρὸς καὶ λάλος», ὡς λέγει ὁ Ταῖν, ἐμπειροδύμενος εἰς παμπάλαιον τυπικόν, κατατριβόμενος εἰς κενὰς συζητήσεις καὶ κενούς τύπους καὶ ἀμελῶν τῶν σπουδαιότητων ἀναγκῶν τῆς ἐθνικῆς ζωῆς. Ἐνεκεν ἀσυνειδήτου καὶ ἐπιμόνου ἐπιδράσεως μακροχρονίων μνησικακιῶν, ἐνεκα σκοτεινῆς καὶ δυσάρεστου ἀναμνήσεως τῶν θεολογικῶν παθῶν τοῦ παρελθόντος ἐξακολουθοῦμεν νὰ κρίνωμεν τοὺς Βυζαντινοὺς, ὡς ἔκριναν αὐτοὺς οἱ Σταυροφόροι, οἵτινες δὲν τοὺς ἐνόησαν, καὶ ὡς οἱ Πάπαι, οἵτινες τοὺς ἀφώρισαν. Ἀπὸ τοῦ Βολταίρου καὶ τοῦ Μοντασκιῆ ἡ ἱστορία κατὰ κανόνα παριστᾷ τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλληνικὴν Ἀυτοκρατορίαν ὡς τὸν ἔκφυλον καὶ ἄθλιον κληρονόμον τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους, καὶ οἱ βῆτορες ἐπικαλοῦνται διαρκῶς ὡς παράδειγμα τοὺς παρηκμακότας ἐκείνους Βυζαντινοὺς, οἵτινες ἐφιλονίκουν περὶ ὄνου σικίας, καθ' ἣν στιγμὴν ὁ Μωάμεθ Β' εὗρισκετο εἰς τὰ πρόθυρα τῆς Κων/πόλεως. Καὶ οὕτως ἐν εὐτελεῖ ἀνέκδοτον καὶ ἐν ἐπιθετῶν διαβοηθῶν ἤρκεσαν ὅπως ὀλιγορηθῆ καὶ καταγελασθῆ ἱστορία δέκα αἰώνων, ἣτις πολλάκις μὲν ὑπῆρξεν ἐνδοξος, πάντοτε δὲ ἀξία προσοχῆς, καὶ

πολιτισμός, ὅστις ὑπῆρξεν ἴσως ὁ λαμπρότατος καὶ λεπτότατος τοῦ μέσου αἰῶνος.

Οὐδεμία ἀμφιβολία ὅτι τὸ οὕτω δυσσημηθὲν Βυζαντινὸν εἶχεν ἐλαττώματα καὶ κακίας, τὰς ὁποίας γελοῖον θὰ ἦτο ν' ἀποκρύψῃ τις. Αἱ αὐλικαὶ καὶ στρατιωτικαὶ στάσεις πολλάκις συνετάραξαν αὐτό, ὡς τὴν Ρώμην τῶν Καισάρων· ἠγάπησε παραφόρος τὰς παιδιὰς τοῦ Ἰπποδρόμου μὴ διαφέρειν καὶ κατὰ τοῦτο τῆς Ρώμης τῶν Ἀυτοκρατόρων, ἐκορέσθη ὁμοίως ἴσως αὐτῶν καὶ ἀπεστράφη ἐνωρίτερον τῆς μεγάλης προκατόχου· τὰ ἦθη αὐτοῦ παρὰ τὴν εὐγένειαν καὶ κομψότητα τοῦ πολιτισμοῦ τοῦ ὑπῆρξεν πολλάκις ἀπάνθρωπα καὶ βάρβαρα, ὡς καθόλου τὰ τοῦ μέσου αἰῶνος, ἀλλὰ καὶ πάλιν πολὺ ἠπιώτερα τῶν γειτόνων καὶ συγχρόνων αὐτοῦ λαῶν· παρήγαγε τέλος ψυχὰς χυδαίας καὶ χαρακτηρὰς δουλικούς, ὧν οὐδεμία δυστυχῶς ἐποχὴ εἶνε ἄμειρος κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον. Οὐδεμία ἐπίσης ἀμφιβολία, — καὶ αὕτη εἶνε ἡ μεγίστη τῶν μωφῶν — ὅτι ἠρέσκετο ἀμέτρως εἰς τὰς θεολογικὰς ἐριδας, αἵτινες ἐβλαψαν τὰ συμφέροντα καὶ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Κράτους. Ἄλλ' ἄς προσέχωμεν μὴ ὡς πρὸς τοῦ ἡμεῖθα θύματα τῆς ἡμετέρας ἀμαθείας. Ὅσον καὶ ἂν συνετέλεσεν εἰς τὴν κλίσιν ταύτην ἡ Ἑλληνικὴ ὑπερακριβολογία, διαμένει οὐχ ἥττον παράδοξον, πῶς ἄρχοντες κηδόμενοι τῶν ἰδίων συμφερόντων ἐξήγειρον χάριν τῆς ἀγόνου τέψεως τοῦ δογματίζεσθαι ἀδιאלάκτους ἐριδας καὶ ταραχὰς σθεαράς ἐν τῷ ἑαυτῶν Κράτει. Ἄλλ' εἶνε γνωστὸν ὅτι ὑπὸ τὰς λέξεις καὶ τοὺς τύπους, οἵτινες χρησιμεύουσιν ὡς σύνθημα τῶν διαμαχομένων μερῶν, ὑποκρύπτονται πολλάκις σκοποὶ καὶ σχέδια φιλοδοξίας· καὶ ὑπὸ τὰς θεολογικὰς δοξασίας τῶν Βυζαντινῶν ἐκρύπτοντο ἰδέαι καὶ προγράμματα πολιτικὰ διαμαχομένα καὶ συχνότατα λόγοι πολιτικῶν μᾶλλον ἢ ὀρεξίς θρησκευτικῶν καινοτομιῶν ἐρρυθμίσαν εἰς τὰ λεπτὰ ταῦτα ζητήματα τὴν διαγωγὴν τῶν αὐτοκρατόρων. Τί τότε παράδοξον, ἂν ἐν τῷ κοσμοπολιτικῷ τούτῳ κράτει, ἐν ᾧ ἡ ἐνότης τῆς πίστεως ἦτο ἡ μόνη συνεκτικὴ δύναμις καὶ ἡ ὀρθοδοξία ἀντικαθίστα τὸν ἐθνισμόν, τί παράδοξον, ἂν ὁ ἀνώτατος ἄρχων ἐξελάμβανε τὰ θρησκευτικὰ ζητήματα ὡς πολιτικά, καὶ πῶς δικαιούμεθα νὰ κατακρίνωμεν ὡς ἀργολογίας τὰς συζητήσεις ταύτας, διότι ἀπλῶς ἡμεῖς δὲν τὰς ἐννοοῦμεν; Ἀλλὰ καὶ ἂν δεχθῶμεν (ὅπερ εἶνε ὅλως ἀπίθανον) ὅτι τὰ ἐλαττώματα καὶ τὰς κακίας ταύτας εἶχε μόνον τὸ Βυζαντινὸν, καὶ δὴ τοιαύτας, ὅποιας ἐν τῇ ἀμα-

θεία ἡμῶν φανταζόμεθα, εἶνε δίκαιον καὶ πρέπον νὰ φρονώμεν ὅτι ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους τοῦ μακροῦ αὐτῶν ἐθνικοῦ βίου οἱ Βυζαντινοὶ διέμειναν ἀείποτε οἱ αὐτοὶ καὶ κατ' ἀκολουθίαν νὰ περιλαμβάνωμεν ὑπὸ τὴν αὐτὴν κατηγορίαν καὶ τοὺς Βυζαντινοὺς τοῦ δεκάτου τετάρτου καὶ δεκάτου πέμπτου αἰῶνος, οἵτινες ἀληθῶς ἐδείχθησαν πολλακίς (οὐχὶ καὶ πάλιν ὅσον πιστεύεται) ἀνίκαιοι καὶ ἄθλιοι, καὶ τοὺς μεγάλους αὐτῶν προγόνους τοῦ Σ', Γ' ἢ ΙΒ' αἰῶνος, τοὺς συγχρόνους τοῦ Ἰουστινιανοῦ, τοῦ Βασιλείου, τῶν Κομνηνῶν; Ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἡ Βυζαντινὴ τέχνη ἐχαρακτηρίζετο ὡς μονότονος, ἀκαμπτos, μόνον περὶ θρησκευτικὰς παραστάσεις ἀσχολουμένη καὶ ὡς τοιαύτη περιφρονεῖτο. Ἄλλ' ἄς μὴ ἐπεκτείνωμεν τὸν χαρακτηρισμὸν τοῦτον εἰς σύμπασαν τὴν ἱστορίαν τοῦ Βυζαντίου καὶ ἄς μὴ περιλαμβάνωμεν ὑπὸ τὴν αὐτὴν κατηγορίαν πάντας τοὺς ἀνθρώπους καὶ πάντας τοὺς χρόνους, δοξάζοντες ὅτι πάντοτε οἱ Βυζαντινοὶ ὑπῆρξαν λαὸς παρηκμακῶς, φιλήδονος καὶ θεύληπτος, αἰμοχαρῆς καὶ στασιαστικός, ἀδρανῆς καὶ ματαιόσχαλος, λαός, οὐτινος ἡ ἱστορία συνυφαίνεται ὑπὸ ἀδικαίπτων δολοφονιῶν αὐτοκράτορων, στάσεων, συνόδων καὶ ἱπποδρομιῶν. Ὑπάρχει καὶ ἄλλο Βυζαντινὸν μᾶλλον ἄξιον προσοχῆς καὶ πλείονα ἐνέχον ζωνῆν, μὴ στερούμενον μεγάλων ἔργων καὶ ἐνδόξων μορφῶν, καὶ πρὸς τὰς ὑψηλοτέρας τέρψεις τῆς καλλιτεχνικῆς καὶ πνευματικῆς μορφώσεως οὐχὶ ξένον. Τὸ Βυζαντινὸν τοῦτο δὲν δυνάμεθα νὰ παραστήσωμεν καὶ νὰ κρίνωμεν συλλήθως διότι ἔζησεν ἐπὶ μακροῦ αἰῶνος καὶ ὡς πᾶς ζῶν ὄργανισμὸς ὑπέστη σὺν τῷ χρόνῳ μεταμορφώσεις. Ἄλλ' οὔτε κατὰ τὰς νεωτέρας ἡμῶν ιδέας ἢ κατὰ τὰς ἀναμνήσεις τοῦ ἐνδόξου κόσμου τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος καὶ Ρώμης δυνάμεθα νὰ τὸ κρίνωμεν διότι ὑπῆρξεν, ὡς εἶπεν ὁ Ραμπώ, «Κράτος μεσαιωνικὸν κείμενον εἰς τὰς ἐσχάτας τῆς Εὐρώπης καὶ εἰς τὰ πρόθυρα τῆς Ἀσιατικῆς βαρβαρότητος». Ὅπως δὴποτε τὸ κράτος ἐκεῖνο ὑπῆρξε μέγα.

Β'

Ἀναπαραστήσατε, παρακαλῶ, τὴν μακρὰν ταύτην ἱστορίαν δέκα αἰῶνων, καθ' ὅς τὸ Βυζαντινὸν κράτος ἀπέκρουσε σθεναρῶς τὰς προσβολὰς πάντων τῶν βαρβάρων· ἐναλλάξ Γόθοι καὶ Οὐνοί, Ἄβαροι καὶ Σλαῦοι, Πέρσαι, Ἄραβες, Βούλγαροι, Ρῶσοι, Οὐγγροί, Νορμανδοὶ ἐπέδραμον τὰ θύρα αὐτοῦ, καὶ πάντες συνετρίβησαν εἰς τὰ τεῖχη τῆς «θεοφυλάκτου πόλεως». Καὶ πολλακίς μὲν ἐθιμάμβυσεν, ἀλλὰ καὶ πολλακίς περιέστη εἰς τὸν ἐσχάτον κίνδυνον· πιεσθὲν πανταχόθεν ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν καὶ ἀφαιρηθὲν πάσας σχεδὸν τὰς ἐπαρχίας περιωρίσθη εἰς τὸν πυργώδη περίβολον τῆς πρωτεύουσας τοῦ· ἀλλὰ

πάντοτε εὗρεν ἐν ἑαυτῷ πόρους ἀγνώστους ζωῆς καὶ ἐνεργείας. Ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ ὑπερφάνως ἀντεποιήθη τῆς ἀρχαίας κληρονομίας τῆς Ρώμης καὶ κατέστησεν αὐτὴς ἐπὶ δύο σχεδὸν αἰῶνας τὴν Μεσόγειον λίμνην Ρωμαϊκὴν. Διὰ τῶν εἰκονοκλαστῶν αὐτοκράτορων κατέπνιξεν ἐν Ἀνατολῇ τὴν δρμὴν τοῦ Ἰσλάμ, καθ' ἃν χρόνον ὁ Κάρολος Μάρτελος ἐσφίξε τὸν Χριστιανισμὸν ἐν τῇ Δύσει. Μετὰ τῶν μεγάλων βασιλείων τῆς Μακεδονικῆς δυναστείας ἀνεγαίτισεν ἐπὶ τοῦ Ταύρου τὴν δρμὴν τῶν Ἀράβων καὶ ἐξέτεινε μέχρι τῆς Συρίας τὰ νικηφόρα αὐτοῦ ὄπλα, κατετρόπωσε τοὺς Ρώσους παρὰ τὸν Δούναβιν, ἐματαίωσε τὰς ἐπιθέσεις τῶν Παρσιάνων καὶ τῶν Χαζάρων καὶ κατέπνιξεν ἐν τῷ αἵματι τὸ ἰσχυρὸν βασίλειον τῆς Βουλγαρίας. Ἐπὶ τῶν Κομνηνῶν ἐπολέμησεν ἐνδόξως κατὰ τῶν βαρβάρων τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως. Κατὰ δὲ τὴν λαίλαπα τῆς τετάρτης Σταυροφορίας ἐφάνη πρὸς καιρὸν ὅτι τὸ κράτος ἐσβέσθη καὶ ἀπώλετο περιελθόντος τοῦ θρόνου τῶν Πορφυρογεννητῶν εἰς κόμητα τῆς Φλάνδρας· ἀλλ' ἡ Βυζαντινὴ κυριαρχία ἠδυνήθη ν' ἀνιδρῶθη εἰς τὴν Νίκαιαν, τὴν Τραπεζοῦντα, τὴν Ἡπειρον καὶ ἐξήκοντα σχεδὸν ἔτη μετὰ τὴν συμφορὰν τοῦ 1204 ὁ Μιχαὴλ Παλαιολόγος εἰσῆρχετο ὡς βασιλεὺς εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἐπίσθη τέλος ἡ ἡμέρα, καθ' ἣν ἡ παρηκμακῶς αὐτοκρατορία ὑπέκυψεν εἰς τὴν βίαν τῶν Τούρκων. Ἄλλὰ πρὸ τῆς τελικῆς καταστροφῆς, δι' ἣν ἄλλως ἢ ἔχθη καὶ ἀδαιοφροσύνη τῆς Λατινικῆς Δύσεως εἶνε οὐχ ἥττον ἢ καὶ πλέον υπαίτιος αὐτοῦ τοῦ Βυζαντίου, ποσάκις παριστάμεθα πρὸ ἀπροδοκῆτων καὶ λαμπρῶν ἀναγεννήσεων, καθ' ἃς, κατὰ τὴν ἐκφρασιν χρονολογίου, «ἡ αὐτοκρατορία, ἡ γραῖα αὕτη, ἐμφανίζεται ὡς νεαρὰ κόρη κεκοσμημένη διὰ χρυσοῦ καὶ πολυτίμων λίθων!» Ἡ Βυζαντινὴ μοναρχία ἔζησε βίον μακρὸν, τοῦθ' ὅπερ δὲν εἶνε καὶ μικρὸς ἔπαινος οὐδ' ἀποτέλεσμα μόνον εὐτυχῶν συμπτώσεων. Διὰ τῆς στρατιωτικῆς αὐτῆς δυνάμεως ἔσωσε τὴν Εὐρώπην, καὶ βεβαίως, ἵνα δυνηθῇ νὰ ἐπιζήσῃ χίλια ἔτη μετὰ τὴν κατάλυσιν τοῦ Δ. Ρωμαϊκοῦ κράτους, εἶχεν ἐν ἑαυτῇ καὶ ἀρετὰς, οὐχὶ δὲ μόνον ἐλαττώματα καὶ κακίας.

Τοιαύτη ἡ γενικὴ ἐπισκόπησις τῆς ἱστορίας τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους. Ἄς ἴδωμεν ἐν ὀλίγοις καὶ τὸν ἐσωτερικὸν βίον αὐτοῦ. Ὑπάρχει βιβλίον περιέργου τοῦ δεκάτου αἰῶνος, ἐν τῷ ὁποίῳ αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου δὲν ἀπηξίωσε νὰ περιγράψῃ ἐν πάσῃ λεπτομερείᾳ τὰς πομπώδεις τελετὰς καὶ ἐθιμοτυπίας τοῦ βασιλικοῦ βίου τοῦ Βυζαντίου, ἡ Βασίλειος λεγομένη τάξις. Ὅπου δὴποτε καὶ ἂν ἀνοιξῇ τις αὐτό, θὰ εὕρῃ τὴν μυθιστορικὴν περιγραφὴν τῶν μεγαλοπρεπῶν τελετῶν, τῶν ἐπισήμων ὑποδοχῶν, τῶν παρα-

δοξῶν καὶ πολυδαπάνων ἐορτῶν, αἵτινες ἀνὰ τὰς ὁδοὺς τῆς πρωτεύουσας ἢ ὑπὸ τοὺς θόλους τῆς Ἁγίας Σοφίας ἢ εἰς τὰς αἰθούσας τοῦ Παλατίου παρεῖχον συνεχῶς τὸ μαγικὸν θέαμα πολυτελείας ἀνηκούστου. Εἰς τοὺς διαδρόμους καὶ τὰς αἰθούσας τὰς διὰ χρυσοποικίλων ὑφασμάτων ἐπιτεκαλυμμένας καὶ δι' Ἀνατολικῶν ταπήτων καὶ ἀνθῶν ἐχούσας ἐπεστρωμένον τὸ δάπεδον παρατάσσονται ποικιλόχρωμοι ἐν στρατιωτικῇ βαθμολογίᾳ οἱ στρατιῶται τῆς φρουρᾶς φέροντες ἀργυροῦν θώρακα καὶ χρυσοῦν ἀσπίδα, οἱ γιγαντώσμοι Βαράγγιοι ἔχοντες ἐπ' ὤμου βαρὺν δίστομον πέλεκυν, οἱ αὐλικοὶ ὑπάλληλοι καὶ βαθμοῦχοι μεθ' ὀπλισμοῦ χρυσοποικίλου καὶ στολῆς ἐκ πορφύρας καὶ χρυσοῦ. Εἰς τὸ μέγα τρικλίνιον, ἐν τῷ ὁποίῳ ἐκθαμβοῦσι τὸ βλέμμα τὰ κοσμήματα τοῦ αὐτοκρατορικοῦ θησαυροῦ, τὰ ἀπαστράπτοντα ἐκ χρυσοῦ καὶ πολυτίμων λίθων διαδήματα, τὰ βαρῆα δαλματικά ἐνδύματα, ἐφ' ὧν ἔχουσιν ἐπικεντηθῆ ἑκασταταὶ μορφαί, μαρτυροῦντα πάντα περὶ μακροῦ παρελθόντος δόξης καὶ λαμπρότητος, ὑψοῦται εἰς τὸ βάθος ἀψίδος ὁ χρυσοῦς θρόνος τοῦ αὐτοκράτορος. Παρὰ τοὺς πόδας αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ ἀναβάθρου καθήνται δύο λέοντες, ὅπισθεν αὐτοῦ ὀρθοῦται πλάτανος χρυσοῦ, ἐπὶ τῶν κλάδων τῆς ὁποίας ἀναπαύονται πτηνὰ ἐκ χρυσοῦ μεμιλωμένου· εἰς τὰ πλάγια ἀνώτεροι βαθμοῦχοι φέρουσι τὰ παράσημα καὶ τὰς σημαίας τῆς αὐτοκρατορίας. Ὅταν δὲ ὁ βασιλεὺς ἐμφανίζεται καὶ, προσαγορευόμενος διὰ τῶν παραδεδομένων χαιρετισμῶν, ὑπὸ τοὺς ἐν συνοδίᾳ χρυσοῦ ὄργανου ψαλλομένους ὕμνους τῶν ψαλτῶν τῆς Ἁγίας Σοφίας καὶ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων διέρχεται πρὸ τῶν προσπιπτόντων αὐλικῶν, ὁ χρυσοῦ καὶ οἱ λίθοι καὶ τὰ βαρῆα χρυσοῦ ἐνδύματα ἐκθαμβοῦσι τοσοῦτον, ὥστε μόλις τολμᾷ τις νὰ προσβλέψῃ αὐτὸν καὶ μόλις διακρίνει τὸ προσωπὸν του. Καὶ ἡ μεγαλοπρεπὴς αὐτοῦ καὶ ὑπερφάνως ἐπὶ τοῦ θρόνου στάσις παριστᾷ μᾶλλον ζῶσαν ἐνσάρκωσιν τῆς θεότητος ἢ θνητόν. Πρὸς μείζονα δ' ἔτι ἀνάδειξιν τοῦ ὑπερτάτου τούτου μεγαλείου καὶ ἰδίᾳ πρὸς ἐκθάμβωσιν τῶν βαρβάρων ἀπεσταλμένων, οὗς ξένοι βασιλεῖς πέμπουσιν εἰς τὸ Βυζάντιον, προστίθενται καὶ μηχανικαὶ θαυματουργίαι καὶ ἀληθεῖς μαγικανείαι. Καθ' ἣν στιγμὴν ὁ πρεσβευτὴς εἰσέρχεται εἰς τὴν αἶθουσαν τῆς ἀκροάσεως, τὰ ἐπὶ τῆς πλατάνου πτηνὰ ἤρχιζον νὰ πετώσιν καὶ νὰ χῶδωσιν, οἱ λέοντες ἠνωρθοῦντο καὶ μετὰ τῆς αὐξούσης ἀρμονίας τῶν μουσικῶν ὀργάνων ἀνεμίγνυν ἤχηρον καὶ μεταλλικὸν βρυχηθμόν, καὶ ἐνῶ ὁ πρεσβευτὴς προσπίπτων πρὸ τοῦ χρυσοῦ θρόνου προσένεμε τῷ βασιλεῖ τὴν νενομισμένην προσκύνησιν, ὁ βασιλεὺς μετὰ τοῦ θρόνου ἀνηρπάζετο ἐκ τοῦ ἐδάφους καὶ ἐν ἀποτόμῳ καὶ ἀπροδοκῆτῳ μεταβολῇ ἐνεφανίζετο ὡς ἐν ἀποθεώσει μετέωρος καὶ ἐνδε-

δυμένος νέαν στολὴν εἰς τὰ ὄμματα τοῦ ἐκπεπληγμένου ξένου.

Ἡδυνάμην εὐχαρίστως νὰ ἐξακολουθήσω τὰς περιγραφὰς, νὰ παραστήσω εἰς ὑμᾶς τὴν πομπὴν τῶν θαλάμβων, καθ' ἣν ὁ βασιλεὺς εἰσερχόμενος εἰς τὴν πρωτεύουσαν ἐρραίνεται δι' ἀνθῶν, φωταφία δὲ καὶ ὕμνοι ἐπαινέτικοι καὶ τὰ ἔρρυθμα τῶν φατριῶν ἄσματα συνῶδουον αὐτὸν μέχρι τῶν ἀνακτόρων· νὰ περιγράψω τὰς τελετὰς τοῦ Ἱπποδρόμου, καθ' ἃς ἐπὶ τῆς κυπτούσης κεφαλῆς τῶν ἠττημένων βασιλείων ἐπέθετεν ὑπερφάνως ὁ Βυζαντινὸς αὐτοκράτωρ τὴν διὰ πορφύρας ὑποδεδημένην πτέρναν, ἐνῶ ἡ βοή τῶν ἀλαλαγμῶν τοῦ ἀλαζόνος ὄχλου ἐξετείνετο πέραν τοῦ Βοσπόρου μέχρι τῆς Ἀσιατικῆς ἀκτῆς, νὰ διηγηθῶ τὰ μυθώδη συμπόσια, καθ' ἃ τοσοῦτον ἐπεζητεῖτο τὸ ἔκτροπον καὶ ὑπερβολικόν, ὥστε τὰ τεράστια χρυσοῦ πινάκια, τὰ ὁποῖα δέκα ἄνδρες δὲν ἠδύναντο νὰ φέρωσι, κατεβιβάζοντο ἐκ τῆς ὀροφῆς εἰς τὴν αὐτοκρατορικὴν τράπεζαν· ἠδυνάμην νὰ παραστήσω τὰς ἱεράς ἐκείνας καὶ μεγαλοπρεπεῖς τελετὰς, αἵτινες ἐτελοῦντο ὑπὸ τοὺς χρυσοῦς θόλους τῆς ἐκ πολυτίμων σκευῶν καὶ ἐκ λαμπάδων ἀπαστραπτούσης Ἁγίας Σοφίας, νὰ ἐκθέσω τέλος τὸν βίον τῶν Βυζαντινῶν στρατοπέδων, τὸν τραχὺν καὶ παραχῶδη, μαγευτικὸν καὶ ἠρωϊκὸν βίον τῶν στρατιωτῶν καὶ ἀκριτῶν τῶν φρουρούντων τὰ σύνορα, καὶ τὰ ὑπὸ τὰς σιγητὰς λεγόμενα ἀνέκδοτα, ὧν μικρὸν βιβλίον τοῦ ἐνδεκάτου αἰῶνος ἐσχάτως ἀνακαλυφθὲν παρέσχεν εἰς ἡμᾶς περιέργῃ δειγμάτια. Ἄλλὰ σπεύδω νὰ ἔλθω εἰς τὰ πρόσωπα, τὰ ὁποῖα ἐνεψύχωσαν τὴν γοητευτικὴν ταύτην ζωγραφίαν, εἰς τὸ ὄραμα, τὸ συγχαίς τραγικόν, ὅπερ ἐν μέσῳ αὐτῆς ἐξειλίχθη.

[Ἐπεται τὸ τέλος]

Ἡ ΔΗΜΟΣΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΙΣ

ΕΝ ΚΡΗΤΗΙ¹

Μουσουλμανικὰ σχολεῖα.

Ὡς πρὸς τοὺς μουσουλμάνους, ἡ δημοτικὴ ἐκπαίδευσίς τούτων ἐγένετο ἐξαετής, ἵνα κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο δύνανται νὰ καταρτίζωνται ἐπαρκῶς οἱ μαθηταὶ ὅχι μόνον περὶ πάντα τὰ ἐν τοῖς χριστιανικοῖς Δημοτικοῖς σχολείοις διδασκόμενα μαθήματα καὶ τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ἀλλὰ καὶ περὶ τὴν τουρκικὴν γλῶσσαν καὶ θρησκείαν, ὥστε νὰ εἶναι δυνατόν ἀποφοιτῶντες τῶν ἐξαετῶν Δημοτικῶν σχολείων νὰ κατατάσσωνται οἱ βουλομένοι εἰς τὰ ἑλληνικὰ Γυμνάσια. Ἐὰν δὲ που Κοινότητες μουσουλμανικαὶ προτι-

¹ Τέλος· ἴδε σελ. 131.

μῶσι νὰ ἔχωσιν ἐκπαιδευτήρια ἀνώτερα τοῦ Δημοτικού, καθαρῶς μουσουλμανικά, ἢτοι Ρουσιγιέ, ἐπιτρέπεται νὰ συντηρῶσιν ἰδιωτικῶς τοιαῦτα ὑπὸ τὸν ὄρον νὰ διδάσκηται ἐν αὐτοῖς καὶ ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα, νὰ ὑπόκεινται δὲ ὑπὸ τὸν ἄμεσον καὶ διαρκῆ τοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας ἔλεγχον. Οὐχ ἦντον παρὰ πάντα ταῦτα πιστεύομεν ἀδιστακτικῶς ὅτι οἱ συμπολίται μας μουσουλμᾶνοι ὑπὸ τοῦ χρόνου καὶ τῶν περιστάσεων διδασκόμενοι θὰ προτιμήσωσι τὴν εἰς τὰ ἑλληνικὰ Γυμνάσια ἄγουσαν τοσοῦτο μάλλον, ὅσα, κατὰ τὸ ἡμέτερον Σύνταγμα, μετὰ ὀκταετίας δὲν θὰ δύνανται πλέον νὰ λαμβάνωσι δημοσία ἀξιώματα ὅσοι τούτων δὲν θὰ ἔχωσιν ἐπιστημονικὴν μόρφωσιν καὶ γνώσιν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης.

Προσόντα διδασκάλων.

Οἱ καθηγηταὶ τῶν Γυμνασίων καὶ τῶν Προγυμνασίων πάντες εἶναι διδάκτορες ἢ τελειοδιδάκτοι τοῦ Πανεπιστημίου, ἐκ δὲ τῶν διδασκάλων μόλις περὶ τοὺς 25 εἶναι ἀπόφοιτοι τῶν νέων Ἑλληνικῶν Διδασκαλείων, διανεμημένοι οὕτως ὥστε εἰς τοῦλάχιστον τοιοῦτος νὰ εἶναι ἐν ἑκάστη ἐπαρχίᾳ. Ὀλίγοι τινὲς εἶναι τελειόφοιτοι γυμνασίων, οἱ πλείστοι δὲ γυμνασιακῶν τινῶν τάξεων μαθηταὶ ἢ γραμματοδιδασκαλοὶ· ἀλλὰ πάντες οἱ ἄλλοι πλὴν τῶν πτυχιούχων τῶν Διδασκαλείων, εἶναι προσωρινῶς ὁρισμένοι, ἐφ' ὅσον δι' ἐξετάσεων, αἵτινες μέλλουσι νὰ γίνωσι κατὰ τὸν προσεχῆ Αὐγούστον, δὲν ἀνακηρυχθῶσιν ὀριστικοί. Πάντες δ' ὁμοῦ καὶ οἱ καθηγηταὶ καὶ ἐκ τῶν δημοδιδασκάλων οἱ πτυχιούχοι ἢ δι' ἐξετάσεων γενόμενοι ὀριστικοί, θεωροῦνται πλέον μόνιμοι ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ, οὐδὲ δύνανται ν' ἀπολυθῶσι πλὴν εἰς περιστάσεις σαφῶς ὑπὸ τοῦ Νόμου ὀριζομένης καὶ πάντοτε μετ' ἀπολογίαν, ἐὰν δὲ ληθῆ ὑπ' ὅσιν ὅτι πάντες οἱ ἐν Κρήτῃ καθηγηταὶ ἐτοποθετήθησαν, ὅτι ἡ μισθοδοσία αὐτῶν εἶναι ἰκανῶς ἀξιοπρεπής, καὶ ὅτι τοὺς ἰκανοὺς καὶ εὐσυνειδήτους περιφρουρεῖ ἡ ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ μονιμότης, πᾶς τις θέλει δηλολογήσῃ ὅτι τῶν παρ' ἡμῖν καθηγητῶν ἡ θέσις εἶνε πολὺ μάλλον ἐπιζήλος τῆς τῶν ἐν τῷ Ἑλληνικῷ Βασιλείῳ, ἐνθα οἱ διδασκαλοὶ ἔχουσι καταστῆ τὰ προχειρότερα τῆς πολιτικῆς διαμάχης θύματα.

Διδασκῆρια καὶ διδακτικὰ ὄργανα.

Μετὰ τὰς ἀλλεπαλλήλους καταστροφὰς τοῦ παρελθόντος, οὐδεὶς βεβαίως ἠδύνατο ν' ἀξιοῖ ὅπως ὑπάρχουσιν ἐν Κρήτῃ διδασκῆρια ἄξια τοῦ ὀνόματος. Καὶ ὁμοῦ ἡ φιλομάθεια τῶν κατοίκων εἶχεν ἀνεγείρη πολλαχού τοιαῦτα, καὶ ὅπου δὲν ἠδυνήθη νὰ φθάσῃ τὸ πῦρ καὶ ἡ καταστροφή τῆς ἐπαναστάσεως, σώζονται ἐνιαχοῦ σχολεῖα ἐπιτήδες ὠκοδομημένα, ἂν καὶ βεβαίως δὲν εἶναι

σύμφωνα πάντοτε πρὸς τὰς σημερινὰς τοῦ σχολείου ἀπαιτήσεις. Ἀλλὰ πανταχοῦ σχεδόν, καὶ ὅπου ὑπάρχουσιν ἐπιτήδες διδασκῆρια, καὶ ὅπου ἐμισθώθησαν ἰδιωτικαὶ οἰκίαι πρὸς τοῦτο, οὐδὲν ἀπολύτως οὔτε ἐπιπλόν οὔτε διδακτικὸν ὄργανον ὑπάρχει. Εἶναι γυμνοὶ οἱ τέσσαρες τοῖχοι μετὰ εἰς πᾶσαν τοῦ ἀνέμου ὀρυθὴν ἀναπεπταμένα. Πρὸς θεραπείαν πρόχειρον τῶν ἀπολύτων ἀναγκῶν τῶν τοιούτων διδασκῆριων καὶ ἡ Κυβέρνησις ἐχορήγησε ξυλείαν καὶ χρηματικὴν ὑποστήριξιν ἰδίᾳ εἰς τὰ ἐκ τῆς ἐπαναστάσεως κατεστραμμένα χωρία καὶ αἱ ἐκασταχοῦ κοινότητες ἐξ ἰδίων πόρων συνεπλήρωσαν τὸ ἀνεπαρκὲς τῆς κυβερνητικῆς ἐπιχορηγίας, ὥστε ν' ἀποκλεισθῆ τὸ ψῦχος καὶ ἡ ὑγρασία. Ἀλλὰ προκείμενον περὶ διδακτικῶν ὀργάνων, τί πρῶτον καὶ τί δευτέρον θὰ προμηθευθῶμεν ἐν τῇ γενικῇ τῶν πάντων ἑλλείψει;

Ἡ Κυβέρνησις ἐπιβαλοῦσα πᾶσι τοῖς μαθηταῖς ὡς τέλος ἐγγραφῆς μίαν ὄραχμὴν ἐκάστῳ ἤρξατο ἡδὴ ἀπέναντι τῶν εἰσπραξέων τούτων προκαταβαλλοῦσα τὸ ἀναγκαῖον χρέμα νὰ ἐφοδιάξῃ τὰ σχολεῖα διὰ τῶν ἀπολύτων ἀναγκῶν διδακτικῶν ὀργάνων. Καὶ πρῶτον κατασκευάσασα διὰ μειοδοσίας ἔδρας, ἐρμάρια, τραπέζας, μελανοπίνακας καὶ καθίσματα διανέμει τοιαῦτα εἰς τὰ διαφορὰ ἐκπαιδευτήρια, ἐξέθηκεν εἰς μειοδοσίαν ἄρτι κατακυρωθεῖσαν τὴν κατασκευὴν θρανίων δι' ἅπαντα τὰ σχολεῖα τῆς νήσου κατὰ τὸ ἐν Γερμανίᾳ ἐπικρατοῦν σύστημα καὶ παρήγγειλεν ἡδὴ τὴν ἀγορὰν ἀναγνωστηρίων, ἀριθμητηρίων, γεωγραφικῶν χαρτῶν καὶ πινακῶν ζωολογίας, βοτανικῆς καὶ ἱστορίας δι' ἐν πρὸς τὸ παρὸν σχολεῖον ἐν ἑκάστῳ δῆμῳ· ὥστε ἐὰν ἐξακολουθήσῃ ὁ ζῆλος οὗτος ὑπ' οὗ ἐμπνέονται πάντα ἀνεξαιρέτως τῆς Κυβερνήσεως τὰ μέλη πρὸς προαγωγὴν τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως, μετὰ ἐν ἔτος ἀπὸ σήμερον τὰ περισσότερα τῶν σχολείων μας θὰ εἶναι τελειῶς σχεδόν ἐφοδιασμένα διὰ πάντων τῶν ἀπαιτουμένων ὅπως ἡ διδασκαλία ἀποβαίη καρποφόρος καὶ ἀποτελεσματικὴ. Ἐκτὸς τούτων γίνεται σκέψις σοβαρὰ καὶ περὶ ἀνεγέρσεως καταλλήλων διδασκῆριων εἰς μέρη κεντρικά, ὥστε νὰ εἶναι δυνατόν διὰ γεφυρώσεως μικρῶν ποταμῶν νὰ συμφοιτῶσι πολλῶν γειτονικῶν χωρίων παῖδες, ὅπερ θέλει βεβαίως συντελέσῃ εἰς τὴν ἐλάττωσιν μὲν κατ' ἀριθμὸν τῶν νῦν ὑπαρχόντων δημοτικῶν σχολείων, ἀλλὰ βελτίωσιν αὐτῶν κατὰ ποιόν, καὶ ἄλλως καὶ ὡς πρὸς τὸ προσωπικὸν τῶν διδασκάλων. Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰς πόλεις, δὲν εἶναι ἐπιείγουσα ἡ ἀνάγκη τῆς ἀνεγέρσεως ἐιδικῶν ἐκπαιδευτηρίων, διότι ἐν Ἡρακλείῳ μὲν μεγαλοπρεπῆς καὶ εὐρυχωρότατος στρατῶν, ὃν ἐκληροδότησεν ἡμῖν ἡ τουρκικὴ Κυβέρνησις, φιλοξενεῖ πρὸς τὸ παρὸν

λίαν ἀνέτως τὰς ἑλληνίδας μούσας. Ἐν Χανίοις δὲ ἀναμένομεν νὰ κενωθῶσι δημοσία οἰκοδομημένα κατεχόμενα νῦν ὑπὸ τῶν διεθνῶν στρατευμάτων, ἵνα μεταβληθῶσιν εἰς ἐκπαιδευτήρια· προσωρινῶς δὲ τὸ γυμνάσιον εἶναι μετὰ τοῦ παρελθόντος τοποθετημένα εἰς τὰ δημοσία καταστήματα, ἅπερ ἡ μεγαλοδωρία τοῦ Αυτοκράτορος τῆς Ρωσίας ἀνήγειρε πρὸς ἀντικατάστασιν τῶν ὑπὸ τῆς πυρκαϊᾶς κέντων κατὰ τὴν τελευταίαν ἐπαναστάσιν· ἐν Ρεθύμνῃ δὲ ὑπάρχουσι κοινωτικά ἐκπαιδευτήρια ἀπὸ τοῦ παρελθόντος ζήλω καὶ ἐπιμελείᾳ τῆς χριστιανικῆς κοινότητος ὠκοδομημένα, ἅτινα ὁπωσδήποτε ἐπαρκοῦσιν εἰς τὰς σημερινὰς ἀνάγκας.

Αἱ γενόμεναι καινοτομίαι.

Ἐλέγητο πολλάκις ὑπὸ τινῶν ἀμελετήτως ὁμιλούντων, ὅτι ἡ Κρητικὴ Κυβέρνησις ἐκαινοτόμησεν εἰς τὰ τῆς ἐκπαιδεύσεως καινοτομίας τολμηράς, ὧν ἡ ἐπιτυχία εἶναι προβληματώδης· ἀλλὰ τὸ τοιοῦτον δὲν εἶναι ἐντελῶς ἀληθές. Κυρίως εἰπεῖν ἐξωτερικὰ τινες μόνον μεταβολαὶ οὐδαμῶς ἀλλοιοῦσαι τὴν οὐσίαν ἐκρίθη ἀναγκαῖον νὰ ἐπενεχθῶσι. Τοιαῦτα π. χ. εἶναι:

1) Ἡ συγχώνεσις τῶν ἑλληνικῶν σχολείων μετὰ τῶν γυμνασίων, ὥστε νὰ ἀποτελεσθῶσιν ἑπτατάξια γυμνάσια, ὅπερ λόγον ἔχει τὴν ἐπὶ μάλλον σύσφιγξιν δύο τοῦ αὐτοῦ σκοποῦ ἐκπαιδευτηρίων διὰ τοῦ ἐνιαίου τῆς διευθύνσεως· 2) ἡ ἵδρυσις ἀνωτέρων δημοτικῶν σχολείων ἐκ τριῶν τάξεων, εἰς ἀντικατάστασιν τῶν τέως ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ἑλληνικῶν σχολείων προσωρισμένων νὰ παρασκευάζωσι διὰ τὸν πρακτικὸν βίον τοὺς μὴ θέλοντας νὰ ἐπιδοθῶσιν εἰς κλασσικὰς σπουδὰς, ἵνα μὴ οἱ τοιοῦτοι ἀσκόπως καταναλίσκωσι πολὺτιμον χρόνον εἰς ἐκμάθησιν ἀρχῶν τινῶν μόνον τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς, γαλλικῆς καὶ λατινικῆς, παραμελοῦντες ἄλλας χρησιμωτέρας εἰς τὸν βίον γνώσεις, καὶ 3) ἡ συγκέντρωσις τῆς διοικήσεως τῶν ἐκπαιδευτικῶν πραγμάτων εἰς τὴν καλουμένην Ἀνωτέραν Διεύθυνσιν ἀντὶ τῶν ἄλλοτε τμηματικῶν ἐφορειῶν, ὧν ἡ ἐκπαιδευτικὴ ὄρασις δὲν ὑπῆρξε πάντοτε καὶ πανταχοῦ ἄσφογος. Αὗται αἱ μεταβολαὶ μετὰ τῆς ἐν τῷ προγράμματι ἀναγραφῆς τῶν γεωργικῶν μαθημάτων καὶ ἄλλων τινῶν ἀποτελοῦσι τὰς λεγομένας καινοτομίας· κατὰ τὰ ἄλλα εἶναι πλήρως ἀφομοιωσὶς πρὸς τὸ ἐν Ἑλλάδι ἐκπαιδευτικὸν σύστημα μετὰ τὴν διαφορὰν, ἂν ἐπιτρέπεται νὰ τὸ εἴπωμεν, ὅτι αἱ διαταξεις τοῦ νόμου ἐλπίζομεν ὅτι δὲν θὰ μείνωσι παρ' ἡμῖν νεκρὸν γράμμα. Τὸ δὲ σπουδαιότερον εἶναι ὅτι ὁ ὀργανισμὸς τῆς παρ' ἡμῖν ἐκπαιδεύσεως μετὰ διετῆ δοκιμασίαν καὶ ἐφαρμογὴν θὰ ἐμφανισθῆ ἐνώπιον τῆς μετὰ ἐν περιόδῳ ἔτος συνεργουμένης ἀντιπροσωπείας τοῦ τόπου στηριζόμενος ὄχι μόνον

εἰς τῆς θεωρίας τὸ κύρος, ἀλλὰ καὶ εἰς τῆς πείρας τὰ ἀσφαλῆ διδάγματα. Ἡ ἡμετέρα Κυβέρνησις οὔτε ἀξιώσεις εἶχε νὰ εἰσαγάγῃ νέον ἐκπαιδευτικὸν σύστημα, οὔτε, καὶ ἂν ἠδύνατο, ἐνόμισεν ὅτι ὄφειλε νὰ τὸ πράξῃ. Πάντα ἐν Κρήτῃ γίνονται προπαρασκευαστικὰ διὰ τὴν ὀριστικὴν τοῦ ἐθνικοῦ μας ζητήματος λύσιν· ἡ δὲ ἐκπαίδευσις, τὸ κυριώτατον ὄργανον καὶ νῦν καὶ ἐν τῷ παρελθόντι τῆς θεραπείας τῶν ἐθνικῶν ιδεῶν καὶ πάθων, τείνει νὰ προσαρμωθῆ τέλειον πρὸς τὸ ἐκπαιδευτικὸν καθεστὸς τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου μετὰ τὴν τολμηρὰν ἴσως ἀξίωσιν ὅτι κατὰ τὴν προσεχῆ τῆς ἐθνικῆς ἐνώσεως ἡμέραν θὰ δυνηθῆ ἡ Κρήτη νὰ εἴπῃ εἰς τοὺς ἀπὸ πολλοῦ ἐλευθέρους ἀδελφοὺς: «Ὁ,τι ὑμεῖς ἐνομοθετήσατε, ἐγὼ λαβοῦσα ἐφήρμοσα, ἀλλὰ πιστῶς καὶ ἀπαρεγκλίτως, ἂν δ' ἐπεδείχθη τι ἄξιον λόγου, τοῦτο ὀφείλεται μόνον εἰς τὸ ὅτι δὲν ἀφῆκα τὴν ἐκπαίδευσιν νὰ γείνη τῆς πολιτικῆς ἔρμαιον».

Ἐν Χανίοις τῇ 29 Φεβρουαρίου 1900. ...

ΑΠΟΓΡΑΦΙΚΟΙ ΠΙΝΑΚΕΣ

Εἶδη Σχολείων

Α'. Νομὸς Χανίων.

I. Ἐν Γυμνάσιον ἑπτατάξιον μετὰ Παιδαγωγικοῦ παρατήματος ἢτοι Διδασκαλείου.	
II. Δημοτικὰ Σχολεῖα.	
1) Χριστιανικά:	
α) ἄρρένων ἀνώτερα	2
» τριτάξια	2
» διτάξια	9
» μονοτάξια	85
» Γραμματοδιδασκαλεῖα	8
β) θηλέων ἀνώτερα	1
» τριτάξια	1
» διτάξια	2
» μονοτάξια	13
2) Μουσουλμανικά:	
α) ἄρρένων ἑξατάξιον	1
» διτάξιον	1
» μονοτάξιον	1
» Γραμματοδιδασκαλεῖα	3
β) θηλέων ἑξατάξιον	1
» μονοτάξιον	1
ἢτοι ἐν ὅλῳ Δημοτικὰ Σχολεῖα 131, ἐξ ὧν 8 Μουσουλμανικά.	

Β'. Νομὸς Σφακίων.

Χριστιανικά Δημοτικὰ Σχολεῖα:	
α) ἄρρένων ἀνώτερον	1
» τριτάξια	2
» διτάξια	8
» μονοτάξια	25
» Γραμματοδιδασκαλεῖα	8
β) θηλέων μονοτάξια	9
ἢτοι ἐν ὅλῳ Δημοτικὰ Σχολεῖα Χριστιανικά 53.	

Γ'. Νομός Ρεθύμνης.

Table with 2 columns: Category (I. 'Εν Προγυμνάσιον, II. Δημοτικά Σχολεία) and Count. Includes sub-categories like 1) Χριστιανικά and 2) Μουσουλμανικά.

Δ'. Νομός Ήρακλείου.

Table with 2 columns: Category (I. 'Εν Γυμνάσιον, II. Δημοτικά Σχολεία) and Count. Includes sub-categories like 1) Χριστιανικά and 2) Μουσουλμανικά.

Ε'. Νομός Λασιθίου.

Table with 2 columns: Category (I. 'Εν Προγυμνάσιον, II. Δημοτικά Σχολεία) and Count. Includes sub-categories like 1) Χριστιανικά and 2) Μουσουλμανικά.

ΑΡΙΘΜΟΣ ΜΑΘΗΤΩΝ

Table with 2 columns: Category (1) Γυμνάσιον, 2) Προγυμνάσιον, 3) Δημοτικά Σχολεία) and Count.

Δημοτικά Σχολεία.

Table with 2 columns: Category (6) τῶν Νομῶν Χανίων καὶ Σφακίων, 7) τοῦ Νομοῦ Ήρακλείου, 8) Ρεθύμνης, 9) Λασιθίου) and Count.

ἔτσι ἐν ὅλῳ . . . 31.045 μαθη-

ταὶ ἐπὶ πληθυσμοῦ τριακοσίων πενήτηντα (350) χιλιάδων ἔτσι τῶν Δημοτικῶν Σχολείων οἱ μαθηταὶ εἶναι 11.29 % ἐπὶ τῶν κατοίκων.

ΑΡΙΘΜΟΣ ΔΙΔΑΣΚΟΝΤΩΝ

Table with 2 columns: Category (I. 'Εν τῷ Νομῷ Χανίων, II. 'Εν τῷ Νομῷ Σφακίων, III. 'Εν τῷ Νομῷ Ρεθύμνης, IV. 'Εν τῷ Νομῷ Ήρακλείου, V. 'Εν τῷ Νομῷ Λασιθίου) and Count.

Ἦτοι ἐν ὅλῳ Καθηγηταὶ 32, Διδάσκαλοι καὶ ἐπιστάται 769, ἔξ ὧν γραμματοδιδάσκαλοι 326, καὶ πτυχιούχοι Διδασκάλων μόνον 23, οἱ δὲ λοιποὶ τελειόφοιτοι Γυμνασίων ἢ μαθηταὶ γυμνασιακῶν τινῶν τάξεων.

ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ

τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδύσεως διὰ τὸ ἔτος 1900.

Table with 2 columns: Category (I. Κεντρικὴ ὑπηρεσία, II. Μέση Ἐκπαίδευσις, III. Δημοτικὴ Ἐκπαίδευσις) and Amount (Δρ.).

Ἐκτακτοὶ δαπάναι.

Table with 2 columns: Category (Δι' ἐπιπλοῦσιν καὶ ἐπιδιορθώσιν Μουσείου Ήρακλείου, Διὰ κατασκευὴν θρανίων) and Amount (Δρ.).

ΔΗΙΑΝΕΙΡΑ¹

[Διήγημα κατὰ τὰς Τραχινίας τοῦ Σοφοκλέους].

— Μιστηὴ καὶ κατάπτυστος ἀπὸ θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, ποῦ θὰ εὔρω γῆς γωνίαν ἵνα κρύψω τὸ αἰσχρὸς μου; ποῖος πλέον θὰ μοῦ δώσῃ ὕδωρ καὶ πῦρ! ποῖος δὲν θὰ ἀποφεύγῃ τὴν ἀνδροφόνον, τὴν παλαμναίαν, τὴν κολασμένην! "Ὅχι" ὄχι! Ζωὴ δὲν ὑπάρχει δι' ἐμέ. Ἐὰν ἐκεῖνος ἀπέθανεν, ἐὰν ὀχιτῶν αὐτὸς ἐγένετο ὁ τάφος του, ἄς παύσω καὶ ἐγὼ νὰ ἀναπνέω τὸν μολυσμένον ἀπὸ τὸ ἐγκλημά μου ἀέρα· τὸ ταχύτερον ἄς παραδοθῶ εἰς τὴν Δίκην καὶ τὰς τρομερὰς Ἐρινύας· ἄς ἀπαλλάξω τὸ πρόσωπον τῆς Γῆς ἀπὸ τὴν μιστητὴν, τὴν ἀποτρόπαιον ὑπερβῆν μου.

Ἐποῖα νυξ ἀγωνίας ἦτο ἐκείνη διὰ τὴν δυστυχῆ Δηϊάνειραν! καὶ αὐτὴ ἡ ἐλπίς ἀπέβη δι' αὐτὴν πικρὰ· χιλιάκις ὤρμησε νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸν θαλάμον τοῦ κοιμωμένου Ὑλλου, νὰ τοῦ ἐξομολογηθῇ τὰ πάντα, νὰ πέσῃ εἰς τοὺς πόδας του καὶ νὰ ζητήσῃ τὸ ἔλεος καὶ τὴν βοήθειάν του· ἀλλ' ὁ φόβος καὶ ἡ ἐντροπὴ τὴν ἀνεχάριτσαν· βαρὺς ἐφιάλτης ἐπέβη τὸ στήθος της, τὰ δάκρυα ἐστέρησαν εἰς τοὺς ὀφθαλμούς της καὶ ἡ φωνὴ ἐσβέσθη εἰς τὸν λάρυγγά της. Ὁ ἥλιος, ἀνατέλλων ἀγέρωχος καὶ ἀπαθῆς εἰς τὰς συμφορὰς τῶν ἀνθρώπων, τὴν εὔρε προ τῆς θύρας της, ξηρὰν, ἀκκμπτον, πυρρῶσαν, γεγηρακυῖαν ἤδη ἐν μιᾷ νυκτί· οἱ στεγνοὶ ὀφθαλμοὶ της ἐν φρικτῇ ἀνυπομονήσῃ περιέμενον εἰδήσεις. Τὸ στόμα της κατάξηρον, οὐδεμίαν ἠδύνατο νὰ ἀρθρώσῃ λέξιν. Καὶ ὁ ἥλιος ἀνέβαινον εἰς τὸν ὀρίζοντα φαιδρὸς καὶ ἀκτινοβόλος· καὶ οἱ πολῖται ἀπήρχοντο εἰς τὰς ἐργασίας των, καὶ οὐδεὶς ἐφάνετο ἐρχόμενος ἐκ τῆς ἀγορᾶς. Τέλος ἡ αὐλῆος θύρα ἠκούσθη κρουομένη καὶ φρικιάσις διέτρεξε τὰ ἄθλια μέλη της· ὁ Ὑλλος ἐφάνη εἰσερχόμενος· εἰς τὸ ἀκαισίως σκυθρωπὸν πρόσωπόν του ἐζώγραφετο ὄλον τὸ τρομερὸν συμβάν, τοῦ ὁποίου ἔφερε τὴν εἰδήσιν· ἡ Δηϊάνειρα οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν εἰδίστασε· τὰ πάντα εἶχον τελειώσῃ· ἀλλ' ἔμενον ἐκεῖ ἀκίνητος καὶ προσηλωμένη.

— Ὡ μητέρα, ἀνεφώνησε τέλος ὁ Ὑλλος με φωνὴν ἐντελῶς ἠλλιωμένην· ὦ ἀθλίη, ὦ κακοῦργος γυνή, ὦ μικρὰ καὶ φονικὴ Ἐρινύς, τί λοιπὸν σοῦ ἔπαισεν ὁ ἀτυχῆς πατήρ μου, τί σοῦ ἔπαισα ἐγὼ, τί σοῦ ἔπαισεν ὁ κόσμος καὶ οἱ Θεοί, πρὸς τοὺς ὁποίους κατέστης ἀσεβής, μιαιφόνος, ἀσυγχώρητος; Τρέμε τὴν σθερὰν ὀργὴν των· σπεῦσε νὰ κρυθῆς εἰς τὰ Τάρταρα, ἢ νὰ πνιγῆς εἰς τὸν πόντον. Τί φεύγεις; Ἀλλὰ φύγε, φύγε μακρὰν, τόσον μακρὰν, ὥστε ὁ ὀφθαλμὸς μου νὰ μὴ φθάνῃ νὰ σε βλέπῃ καὶ νὰ μολύνεται.

¹ Τέλος· ἴδε σελ. 135.

Ἐκείνη δὲν ἀπήντησεν οὔτε λέξιν· οὔτε κἀν στεναγμὸς ἀνεκούφισε τὸ στήθος της· οὐδὲ δάκρυα ἐδρόσισαν τοὺς φλέγοντας ὀφθαλμούς της.

Ὡς φάντασμα εἰσῆλθεν εἰς τὸν οἶκον, καὶ μηχανικῶς ἔφθασε μέχρι τοῦ νυμφικοῦ θαλάμου της· ἐκεῖ ἐκλείσθη· μάτην ἡ τροφὸς ἔσπευσε με τοὺς γλυκεῖς λόγους, τοὺς ὁποίους εὐρίσκει ἡ τροφερὰ καὶ ἀγαπῶσα καρδιά τῆς γυναικὸς, νὰ τὴν παραμυθήσῃ ἢ νὰ τὴν ἐμποδίσῃ ἀπὸ τὴν ἀπονενοημένην πράξιν· ἡ Δηϊάνειρα δὲν ἔβλεπε, δὲν ἤκουε πλέον τίποτε, δὲν ἀνῆκεν εἰς τὸν κόσμον τοῦτον· ἔπεσεν ἐπὶ τῆς νυμφικῆς κλίνης της, ἔκρυψε τὸ πρόσωπον εἰς τὰ μαλακὰ προσκεφάλαια, καὶ ἐπὶ ὄραν ἔμεινε ἐκεῖ ἀκίνητος· ἔπειτα ἠγέροθη πάλιν· τὸ βλέμμα της ἦτο τώρα ἀδιάφορον, καὶ ἡ ὄψις της σχεδὸν ἤρεμος· ἔλυσε νῆσυχως τὸν ὠραῖον, τὸν λεπτοῦφραντον ζωστήρα, ὅστις ἦτο τὸ πρῶτον ὄρων τοῦ Ἁρακλέους, ἀφῆρσεν ἀπ' αὐτοῦ τὴν μακρὰν χρυσὴν περόνην, δῶρον καὶ αὐτὴν νυμφικόν, τὴν ἠσπάσθη, ἀνέβλεψε πρὸς τὸν οὐρανόν, κατόπιν ἔψαυσε μετὰ προσοχῆς τὸ στήθος της, ὡς νὰ εἰζῆται τὸν παλμὸν τῆς καρδίας της, καὶ, με ἀπάθειαν σώματος ἀψύχου, ἐβύθισε τὴν περόνην εἰς τὴν κατάλευκον σάρκα της. Ὀλίγα σταγόνες αἵματος ἐμόλυναν τὴν ἀδαμαντίνην τῆς περόνης κεφαλῆν, ἄλλα τόσα ἀνῆλθον εἰς τὰ κάτωρα χεῖλη της· ἔπεσε πρηνῆς καὶ πάλιν ἐπὶ τῆς κλίνης, καὶ μικρὸς τοῦ σώματος σφασσάσμις ἐδήλωσεν ὅτι ἐτελείωσεν τὰ βράσανά της· ἡ τροφὸς, ἡ ὁποία, ἐν ψυχικῇ ἀγωνίᾳ καὶ με σπασμοὺς ἀπελπισίας, εἶχεν ἀκολουθήσῃ τὰς πρώτας κινήσεις της, ἔσπευσε νὰ εὔρῃ τὸν Ὑλλον· ὁ δυστυχῆς νέος εἶχε καθίση παρὰ τὴν ἐστίαν καὶ ἐθρήνηει τὸν πατέρα του· ὁποία ηλικίαν τόσον τροφερὰν, αὐτὸς ὁ χθὲς μακαριστὸς βρασιλόπαις, ἰδοὺ ἐγκατελείπετο τώρα ἔρημος καὶ ὀρφανὸς ἐπὶ τῆς γῆς· ποῖον πρῶτον νὰ θρηνήσῃ! τὸν ἥρωα ἐκεῖνον πατέρα του, τὸν ὁποῖον μετ' ὀλίγον ἐν καταστάσει ἀξιοθρηνήτω ἐμελλον οἱ κήρυκες νὰ κμίσωσιν εἰς τὸ ἀνάκτορον, ἢ τὴν ἀθλίαν καὶ ἔνοχον μητέρα του, ἡ ὁποία τόσον οἰκτρῶς εἶχε καταστρέψῃ τὴν ζωὴν της! Καὶ ἡ φωνὴ τῆς συνειδήσεως ἐξηγείρετο τώρα ἀμειλίχτως καὶ τὸν ἐμάστιζε· πρὸ μικροῦ τὴν εἶχεν ὑβρίσῃ, τὴν εἶχε πικράνη, τὴν εἶχε καταρασθῆ· καὶ ἀπέθνησκε χωρὶς ἕνα λόγον συγγνώμης, χωρὶς μίαν υἱικὴν περιθάλψιν· ἡ σιατῆς ἡ κολασμένη θὰ τὸν κατεδίωκε τώρα διὰ παντός.

Ἡ τροφὸς με τὸ θάρρος καὶ τὴν ἀπάθειαν, τὴν ὁποίαν εὐρίσκει ἡ ψυχὴ τῶν ἀγροίκων καὶ εἰς τὰς κρισιμωτέρας τοῦ βίου στιγμάς, προσεπάθησε νὰ τὸν παραμυθήσῃ, καὶ τὸν ἐπίκρανε περισσότερον· ἐξήγησεν εἰς αὐτὸν τὴν ἀπάτην τῆς μητρὸς του, πῶς ἐπλανήθη ἀπὸ τὸν Νέσσον, πῶς ἐξέλαβε τὸ δηλητήριον ὡς φίλτρον, τοῦ

περιέγραψε τὴν ἐναγώνιον νύκτα τῆς μεταμελείας τῆς, ἐζήτησε νὰ δικαιολογήσῃ τὴν πράξιν τῆς ἀπὸ τὸ φοβερὸν πάθος τῆς ζηλοτυπίας, τὸ ὁποῖον τόσον τὴν εἶχε κυριεύσῃ· τὸν ἐπεισε δὴλ. ὅτι ἡ ἀθλία ἐκείνη γυνὴ δὲν ἦτο ἐνοχος ἀλλὰ θῦμα, δὲν ἦτο ἀξία ἀρῶν καὶ ὕβρεων ἀλλὰ μάλλον οἴκτου καὶ συμπαθείας· καὶ τὸν ἀπήλπισεν εἰ μᾶλλον.

Ἄλλὰ καιρὸς δὲν ἦτο νὰ σκεφθῶσι τώρα διὰ τοὺς νεκρούς· δὲν ἐπιτρέποντο οἱ θρήνοι καὶ οἱ κοπετοί· τὸ καθήκον ἐκάλει τὸν ταλαίπωρον νέον ἄλλου.

Διὰ μέσου τῆς αὐτῆς ἀκροποδητῆ βαίνοντες, ἐνεφανίσθησαν τέσσαρες γηραιοὶ πολῖται φέροντες ἐπὶ τῶν ὤμων, ὡς νεκροκράββατον, μέγα καὶ εὐρὸ φορεῖον, ἐπὶ τοῦ ὁποῖου οἰκτρὸς κατέκειτο ὁ γιγαντώδης ἥρωας. Ἦτο θέαμα ἄξιον θαυμάσιον· αἰμόφυρτος καὶ κατεσπαρᾶγμένος συνεσπίγγετο ἐντὸς τοῦ ὀλεθρίου χιτῶνος, τοῦ ὁποῖου αἱ δηλητηριώδεις πτυχαὶ βαθύως εἶχον εἰσχωρήσῃ εἰς τὰς πληγὰς του· καὶ δὲν διέκρινες εἰμὴ ἓνα ὄγκον σαρκῶν καθημαχμένων καὶ πιπτουσῶν. Μετὰ πολὺν χρόνον θανάσιμον πάλιν, αἱ ὀδύνας εἶχον ὀλίγον πραῦνθῆ, καὶ ὕπνος νάρκωτικός εἶχε καταλάβῃ τὸν ἀλγούντα ἥρωα· οἱ γέροντες, τρέμοντες μὴ τὸν ἐξυπνήσωσιν, ἐνευσαν εἰς τὸν Ἰλλοῦ νὰ σιωπήσῃ, καὶ ἐψιθύρισαν νὰ τοῦ ἐτοιμάσῃ στρώματα· μετὰ μεγίστης δὲ προσοχῆς κατέθεσαν ἐν τῇ αὐτῇ τὸ πολυτίμον φορτίον των· ἀλλὰ καὶ ἡ μικρὰ ἐκείνη κίνησις ἤρκεσε νὰ τὸν ἐξυπνήσῃ καὶ πάλιν· μόλις ἐκίνησε τὰ περιαλγῆ μέλη του καὶ φρικώδης βρυχηθμὸς ἐξῆλθεν ἀπὸ τὸ ἀφρίζον καὶ αἱματώδες στόμα του.

— ὦχ! ποῦ εἶμαι! ποῦ εὐρίσκομαι! ὦιμέ! ποῖαι ἐχιδναὶ τρυποῦν τὰ σπλάγχνα μου! Ζεῦ, πατέρα μου, δὲν με λυπεῖσαι; ὦ! ποῖα ὕδρα βροῦξ τὸ αἷμά μου! ὦ θάνατε, δὲν με πονεῖς; δὲν εὐηργέτησα κανένα; κανεῖς ποτε δὲν με ἠγάπησες! δὲν εὐρίσκεται ἓνας φιλόφρωνος νὰ με ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὴν ζωὴν! φρίκη! κατάρρα! ποῖος μοῦ ἀποσπᾶ τὴν καρδίαν! ποῖος μοῦ σπαράσσει τοὺς πνεύμονας! ὦ Πλούτων! ὦ Δίκη! ὦ Ἐρινύες! ποῦ εἶναι τὸ τέκνον μου; με μισεῖ λοιπὸν καὶ ὁ Ἰλλος μου; ὦ πόνοι! ὦ βάσανα! ὦ ἀλγηδόνες! ἄχ! πῶς με σφίγγει, πῶς με συνθλίβει αὐτὸς ὁ κατηραμένος χιτῶν! ποῖον πῦρ μοῦ καίει τὰ ἔντερα! τί δηλητήριον ἔχω εἰς τὸν λαιμόν! Ἄχ, ἄχ πατέρα, παιδί μου, γενεὰ κατηραμένη τοῦ Οἰνέως, Διτιάνειρα μαιφόνε, τί λοιπὸν σοῦ ἔπταισα; ὦχ πόνοι! ὦ φλόγα! . . . Καὶ με τοὺς ὄνυχας ἐζήτηε ὁ δυστυχῆς νὰ ἀποσπᾶσῃ τὸν φονικὸν χιτῶνα, καὶ αἱ σάρκες ἐκόλλων εἰς τὰς χεῖράς του καὶ τὰ μέλη του ἀπεσπῶντο, καὶ τὸ αἷμά του, μαῦρον ἀπὸ τὸ δηλητήριον, ἐχύνετο εἰς τὴν γῆν· ἐστρέφετο, ἐκυλινδεῖτο, συνεσπειράτο, ἐσφραδαζε· καὶ εἰς

κάθε του κίνησιν, ὁ χιτῶν εἰσῆρχετο βαθύτερον, καὶ ἡ φλόγα ἐβόσκε τὰ σπλάγχνα του.

Ἐνεοί, περίτρομοι, ἀπηλπισμένοι οἱ περὶ αὐτὸν εἰς οὐδὲν ἠδύνατο νὰ τὸν βοηθήσουν· ὁ Ἰλλος ἐκόπτετο καὶ οἱ πρεσβύτεροι ἐθρήνον· αἱ γυναῖκες τῶν ἀνακτόρων ὠλόλυζον, ὁ λαὸς τῆς Τραχίνος, συσσωρευθεὶς ἐκεῖ, ἐδέετο ὑπὲρ τοῦ θανάτου του. Τέλος αἱ ὀδύνας ἐκόπασαν πρὸς στιγμήν· ἠσύχασε καὶ ἔμεινε ἀκίνητος· τότε ἐτόλμησαν νὰ τὸν πλησιάζωσιν· ὁ Ἰλλος ἔλαβε τὴν δεξιάν του καὶ τὴν κατεφίλει θαυμάριον.

— Πατέρα μου, γλυκὲ μου πατέρα· ἡ ζωὴ μου εἰς τί σοῦ χρησιμεύει; ἄς ἦτο ἰατρικὸν τὸ αἷμά μου νὰ τὸ χύσω αὐτοστιγμῆ· πατέρα μου, ζήτησέ μου· εἰς τί ὁ Ἰλλος σου εἰμφορεῖ νὰ δεῖξῃ τὴν πρὸς σέ ἀγάπην του, τὴν υἱικήν του ἀφοσίωσιν;

— Παιδί μου, εἶπεν ὁ Ἡρακλῆς μὲ φωνὴν βραγχυνὴν καὶ ἐξησθημένην, πικρὴ, ὄρφανὸ παιδί μου, τί τῆς ἔπταισα λοιπὸν τῆς ἀθλίας καὶ τόσον με ἐξεδικήθη;

— ὦ πατέρα! ἐάν ἤξευρες, καὶ σὺ θὰ τὴν ἐλυπεῖσο.

— ὦ φρίκη! καὶ σὺ λοιπὸν με προδίδεις; τολμᾶς νὰ τὴν ὀνομάζῃς μητέρα σου; τὴν κακοῦργον, τὴν Ἀληκτῶ;

Ὁ Ἰλλος, ἐν μέσῳ κλαυθμῶν καὶ λυγμῶν, διακοπτόμενος ἀπὸ τὴν ἀγανάκτησιν, τὴν ἐκπληξιν, τὴν ἀπελπισίαν τοῦ Ἡρακλείου, ἀπὸ τὸν οἶκτον καὶ τὰς κατάρρας τῶν παρισταμένων, κατώρθωσε νὰ διηγηθῇ εἰς τὸν ἐτοιμοθάνατον τὴν πλάνην τῆς μητρός του· πῶς μία φράσις τοῦ Λίχα εἶχεν ἀνάψῃ τὴν ζηλοτυπίαν τῆς, πῶς ἐν τῇ γυναικείᾳ αὐτῆς ἀδυναμίᾳ εἶχε πεισθῆ εἰς τὰς ἀπατηλάς τοῦ Νέσσου ὑποσχέσεις, νομιζούσα ὅτι κερδαίνει τὴν ἀγάπην, ἐνῶ παρεῖχε τὸν θάνατον, ἐνῶ, ἀργὰ πλέον, ἐνόησε τὴν τρομερὰν καὶ ἀδιόρθωτον ἀπάτην τῆς, καὶ πῶς ἀθλίως ἐπεράτωσε τὴν ζωὴν τῆς, ἐν μέσῳ ψυχικῶν ἀλγηδόνων, φρικωδέων ἰσῶν καὶ ἀπὸ τὴν τρομερὰν τοῦ Ἡρακλείου βάσανον.

Ὅταν ὁ ἥρωας ἤκουσε τὴν διηγησίαν του, ἐξέφερε βαθὺν, βαθὺν ἀναστεναγμόν.

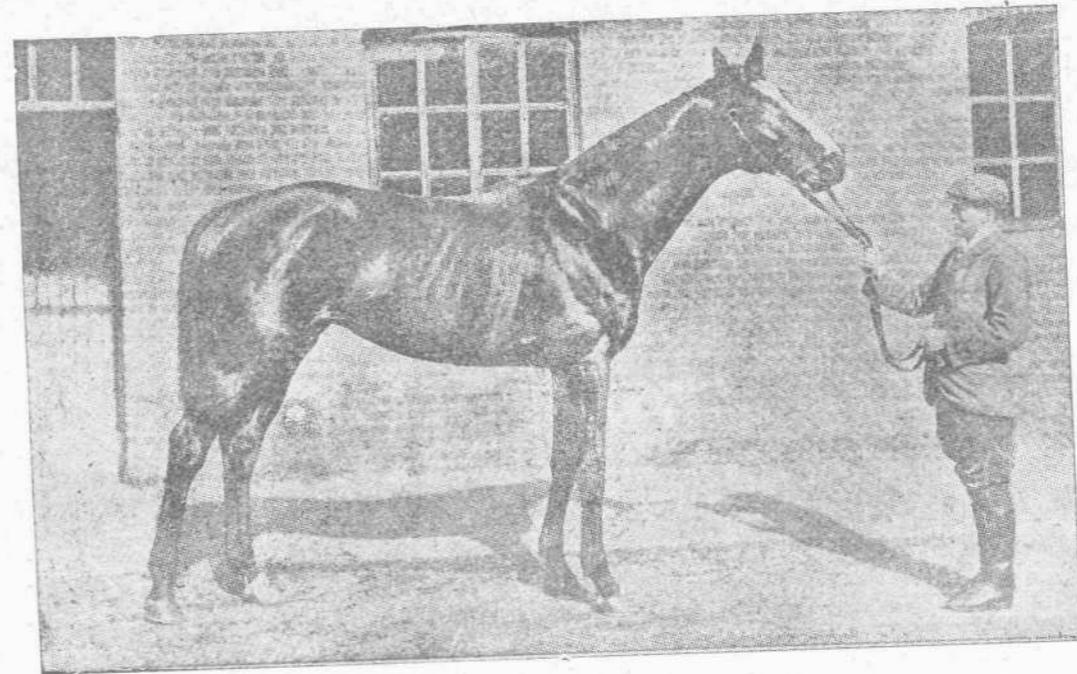
— ὦ Ζεῦ, εἶπε, σήμερον λοιπὸν ἐκτελεροῦνται οἱ χρησμοί σου. Σὺ, ἀπὸ τὴν ἱερὰν φηγὸν μοῦ τὸ προεῖπες ὅτι ζῶν ἄνθρωπος δὲν θὰ με νικήσῃ, ἀλλὰ θὰ πέσω θῦμα ἐνός νεκροῦ· καὶ ἰδοὺ ὅτι ὁ Νέσος ἀποθαμμένος με φονεύει. Τετέλεσται, Ἰλλε μου, αὕτη ἡ ἡμέρα εἶνε τὸ τέλος τῶν ἄθλων μου· δὲν με καταδιώκει πλέον ἡ ἀσπλαγχνος Ἡρα, δὲν με πιέζει πικρὸς Εὐρυσεύς· λάβε τὴν εὐχὴν καὶ τὰ ὄπλα μου· συγχώρησον τὴν ἀθλίαν ἐκείνην, καὶ ἐκτέλεσον τὰς τελευταίας θελήσεις μου. Φέρετέ με εἰς τὴν κορυφὴν τῆς Οἴτης· ἐκεῖ ὑπάρχει βωμὸς τοῦ πατρός μου, καὶ ἐκεῖθεν προῦρισται νὰ ἀνέλθω εἰς τὸν Ὀλυμπον. Συσ-

ΕΚ ΤΟΥ ΑΓΡΟΚΗΠΙΟΥ ΜΟΥ

Ο ΙΠΠΟΣ

σπεύσατε γιγαντιαίαν πυρὰν καὶ ἀπαλλάξατέ με ἀπὸ τὴν πολύμοχθον, τὴν βασανισμένην αὐτὴν ζωὴν. Περιθάλψον τὴν ἀτυχῆ μητέρα μου, τὴν μακαριστὴν Ἀλκμήνην, καὶ ἐκπλήρωσον τὸν ὄρκον, τὸν ὁποῖον ἔδωκα πρὸς τὴν ταλαίπωρον αὐτὴν βασιλοπούδα, τὴν Ἰόλην· κατέστρεψα τὴν πατρίδα τῆς, καὶ ἔβαψα τὰς χεῖράς μου εἰς τὸ αἷμα τοῦ πατρός τῆς. Τὸ κάλλος αὐτῆς καὶ ἡ σεμνότης ἦσαν ἄξια καλητέρας τύχης· τὴν προῦρισα, Ἰλλε μου, διὰ σύζυγόν σου, καὶ τῆς ὠρίσθη ὅτι θὰ τὴν καταστήσω βασιλίσσαν. Ἄν ἠγάπησας ποτὲ τὸν Ἡρακλῆα, ἂν τὴν ἀγαπῶν πονῆς διὰ τὰ ἄλγη μου, ἂν σέβασαι τὴν ἐκλογὴν

Ἐν καὶ ἡμισυ ἑκατομμύριον δραχμῶν, ἡ ἀκριβέστερον 37,500 λίρας ἀγγλικῆς ἐπλήρωσεν ὁ κ. Ἐδμόνδος Μπλάν δι' ἓνα ἵππον τοῦ ἀποθανόντος δουκὸς τοῦ Οὐεστμίνστερ ἐν ὁμηοπρασίᾳ. Τὸ ἑκτακτὸν τοῦτο ζῶον, ὅπερ κατέστη ἱστορικὸν διὰ τῆς πωλήσεως ταύτης, ὀνομάζεται Flying Fox, ἧτοι κατὰ λέξιν «Πετώσα Ἀλώπηξ». Πρὸς τὴν ἀλώπεκα δὲν ἔχει ἄλλην σχέ-

Ἡ «Πετώσα Ἀλώπηξ», (Flying Fox).

τοῦ πατρός σου, μὴ με διαψεύσῃς. Ἀπὸ τὸν Ὀλυμπον θὰ ἴδω τὴν ὑπακοήν σου καὶ θὰ σέ εὐλογῶ. Θὰ γείνης γενάρχης μεγάλης γενεᾶς καὶ οἱ ἀπόγονοί σου θὰ δεσπόσωσι τῆς Ἑλλάδος. Σπεύσατε, πρὶν ἀκόμη τὸ φοβερὸν δηλητήριον σπαράξῃ καὶ πάλιν τὰ οἰκτρά μου σπλάγχνα . . .

Αἱ θελήσεις τοῦ ἥρωος ἐξετελέσθησαν κατὰ γράμμα, καὶ ὁ Ἰλλος ἀπέβη τῷ ὄντι ὁ περιόδοχος γενάρχης τῆς μεγαλωνύμου Σπάρτης. Ἡ οἰκτρά Διτιάνειρα ἐσυγχωρήθη, ἀλλ' ἔμεινε καὶ θὰ μένη πάντοτε παράδειγμα ἀξιοθρήνητον τῆς ἀκαίρου, τῆς πικρᾶς ζηλοτυπίας καὶ τῶν τρομερῶν αὐτῆς ἀποτελεσμάτων.

Αἱ ΤΡΑΥΛΑΝΤΩΝΗΣ

σιν εἰμὴ τὴν τοῦ χρώματος καὶ ἐξηγεῖται τὸ περίεργον ὄνομα ἐκ τοῦ ὅτι οἱ Ἄγγλοι ὡς καὶ οἱ Γερμανοὶ ὀνομάζουσιν εὐτως ὅλους τοὺς ἵππους ὧν τὸ τρίχωμα κοινῶς λέγεται παρ' ἡμῶν «ἀλιτζέ».

Ἐν καὶ ἡμισυ ἑκατομμύριον δραχμῶν τοκίζόμενον με τόκον καὶ χρεωλύσιον 10 % μόνον (ὅπερ προκειμένου περὶ ζῶου βραχυβίου εἶναι ἐλάχιστον) μᾶς κάμουν τὸ οὐχὶ εὐκαταφρόνητον ποσὸν 150,000 δραχμ. ἐτησίως. Ἐπειδὴ δὲ τὸ ἔτος ἔχει διὰ τὸν ἵππον περίπου 250 ἡμέρας χρησίμους (μὴ λαμβανόμενων ὑπ' ὄψιν τῶν ἡμερῶν ἀργίας λόγω κακοκαιρίας ἢ λόγω ἐορτῶν) φθάνομεν εἰς τὸ χαριτόβουτον συμπέρασμα ὅτι ὁ ἵππος οὗτος ἐπιβαρύνεται ἤδη ἡμερησίως μόνον με ἑξακοσίας δραχμ. «πρὸς ἐξυπηρέτησιν τοῦ κεφαλαίου ὁ παριστᾷ».

Θά μοι εἴπητε ἴσως ὅτι εἶναι πολὺ δαπανηρὰ διασκεδάσεις νὰ ἐξοδεύη τις τόσα δι' ἐν ζῶν, καὶ ὅτι μὲ αὐτὰ τὰ χρήματα ἠδύναντο νὰ ζῶσι ἡμερησίως 200 ἐργατικά οἰκογένεια, δηλαδή πολλαὶ ἑκατοντάδες ἀνθρωπίνων υπάρξεων. Δὲν εἶμαι ἀρμόδιος νὰ λύω κοινωνικά ζητήματα, οὔτε γνωρίζω ἂν δικαιούνται οἱ ζάπλοτοι νὰ κάμνωσιν οἰανδήποτε μὴ παράνομον χρῆσιν τῶν ἐντίμως κτηθέντων κεφαλαίων των, ἀλλὰ τοῦτο μόνον διατείνωμαι καὶ ἐπαναλαμβάνω ὅτι δὲν πρέπει νὰ θεωρῶνται αἱ τοιαῦται σπατάλαι τῶν ἑκατομμυριούχων ὡς ἔχουσαι σοβαρὰν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς ἵπποτροφίας τῶν ἔθνων.

— Πολλοί, φεῦ! νομίζουσιν ἀκόμη ἐκθαμβούμενοι ὑπὸ τῆς λάμπρας τοῦ χρυσίου, ὅτι οἱ τόσον ἀκριβῶς πωλούμενοι ἵπποι εἶναι ὄντα οὕτως εἰπεῖν ὑπερφυσικά, διαφέροντα τῶν κοινῶν πτωχῶν ἵππων τοῦ ὄχλου ὅσον διαφέρει ἡ τιμὴ των. Ἐπενόησαν ἓνα μῦθον τόσον χονδρὸν, ὥστε ἀπορία κατανατᾷ πῶς ἀναμασᾶται καὶ πιστεύεται ὡς εὐαγγέλιον ὑπὸ τῆς μεγάλης πλειονότητος τῶν φιλιππῶν.

Εἶπον ὅτι οἱ ἵπποι διακρίνονται φύσει εἰς εὐγενεῖς καὶ ἀγενεῖς. Τοὺς εὐγενεῖς, τοὺς ὠνόμασαν καθαροαίμους (pur sang), τοὺς μιγάδας μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῶν κοινῶν ἵππων ὠνόμασαν ἡμισοαίμους, τριτεταρτοαίμους (demi sang, trois quarts de sang) κ.τ.λ.

Ἐὰν θέλετε, σὰς λέγουσι, νὰ ἐξευγενίσετε τοὺς ἵππους μιᾶς χώρας, πρέπει νὰ ἐγγύσετε εἰς τὰς φλέβας τῆς ἐγχωρίου γενεᾶς ὅσον ἔνεστι περισσότερον εὐγενὲς αἷμα διὰ τῆς χρήσεως ἐπιθητόρων καθαροαίμων, καὶ θὰ ἐκτοπίσετε οὕτω τὸ ἀγενὲς αἷμα τῶν ἐγχωρίων γενεῶν. Ἄλλοτε ἐπιστεύετο τοῦτο ὡς ἀρθρον πίστεως ὑπὸ ἰδιωτῶν καὶ κυβερνητῶν, καὶ οὐχὶ ὀλίγα ἑκατομμύρια χρήματα πληρωνόμενα ὑπὸ τοῦ φορολογουμένου ἐν τῷ ἰδρωτί τοῦ προσώπου του ἐξοδεύθησαν ματαίως εἰς διάφορα κράτη διὰ τὸ ἐντελῶς καὶ κατὰ βάθος ἐσφαλμένον τοῦτο δόγμα.

Ἡξεύρατε τί ἐστὶν «αἷμα»; Μήπως τὸ αἷμα τῶν εὐγενῶν ἵππων εἶναι ἰδιαίτερός τις χυμὸς, μὲ ἰδιαίτεράν χημικὴν σύνθεσιν; Μήπως δικαιούμεθα νὰ λέγωμεν ὡς ὁ Φάουστ τοῦ Γκαίτε πρὸς τὸν Μεριστοφελῆν:

«Blut ist ein ganz besondrer Saft».

Βεβαίως ὄχι, ἐν τῇ ἱππολογίᾳ ἡ λέξις αἷμα ἔχει ἄλλην σημασίαν ἐντελῶς διάφορον, διότι ὑπῆρξεν ἀνεκὰθεν ἡ κακοζήλος τάσις νὰ στρέψωσιν οἱ ἱππολόγοι τὴν ἐννοίαν τῶν λέξεων ἵνα ἀποτελεῖται οὕτως ἰδιαίτερα διάλεκτος ἀκκατάληπτος εἰς τοὺς μὴ μεμυημένους.

Εἰς τὴν γλώσσάν μας μεταχειρίζομεθα προκειμένου περὶ χαρακτήρων τὰ ἐπίθετα θερμόαιμος καὶ ψυχραίμος, δι' ὧν δὲν χαρακτηρίζεται

ἡ θερμοκρασία τοῦ αἵματος, ἀλλ' ἡ προδιάθεσις τοῦ νευρικοῦ συστήματος πρὸς ἐξαψιν ἢ μῆ.

Ὅπως λοιπὸν θερμόαιμος ἄνθρωπος σημαίνει ἄνθρωπος εὐέξαπτος, εὐερέθιστος, γοργός, ζωηρός, νευρικός, εὐκίνητος, ταχύς κτλ., οὕτω καὶ ἵππος καθαροαίμος σημαίνει ἵππος εὐέξαπτος, εὐερέθιστος καὶ ταχύς.

Ἰδιαίτερος δὲ ἐννοοῦσι διὰ τοῦ ὄρου τούτου ἵππον ἱκανὸν νὰ ὑποπέσῃ εἰς τοιαύτην νευρικὴν ἐξαψιν, ὥστε νὰ συγκεντρώσῃ πάσας τὰς δυνάμεις αὐτοῦ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν καταπληκτικῆς ταχύτητος ἐν κρίσειμῃ στιγμῇ, ἐν ὧρᾳ ἱππικῶν ἀγῶνων, δηλαδή ν' ἀναπτύσῃ δύναμιν ὅλως δυσανάλογον πρὸς τὸ σῶμά του, εἴαν ἀναπτύσῃ ὁ παράφρων ἐν ὧρᾳ μανίας, καὶ ἡ πάσχουσα γυνὴ ἐν ὧρᾳ ὑστερικῆς κρίσεως.

Πολλάκις ὁ εὐέξαπτος ἀγγλικὸς ἵππος φθάνει ὡς βέλος εἰς τὸ τέρμα τοῦ ἵπποδρομίου καὶ πίπτει ἐκεῖ ἄπνους. Καὶ ὁ ἀραβικὸς ἵππος ἐν ὧρᾳ πολέμου φέρει τὸν ἀγγελιαφόρον μετὰ ταχύτητος ἥττον καταπληκτικῆς μὲν, ἀλλὰ μὲ πολὺωρον ἀκατάπαυστον πορείαν χωρὶς νὰ διδῇ σημεῖα κουρασμοῦ καὶ τέλος φθάνει εἰς τὸ μακρινὸν τέρμα καὶ «σκάζει» τουτέστιν ἀποθνήσκει ὡς ὁ ἄγγελος τῆς νίκης τοῦ Μπραχθῶνος.

Τούναντίον ὁ μὴ εὐγενὴς ἵππος, ὁ ψυχραίμος, τρέχει μόνον ὅσον ἠμπορεῖ. Ἄρα κουρασθῆ, βραδύνει τὸ βῆμα, δὲν ἐννοεῖ νὰ σκάσῃ, οὔτε τὸ μαστίγιον οὔτε οἱ πτερινιστήρες τοῦ ἱππέως δύνανται νὰ τὸν πείσουν νὰ χαλάσῃ τὴν «ζαχαρένια» του. Δίδει προθύμως ὅσα νομίζει ὅτι δύναται νὰ δώσῃ, ἀλλὰ δὲν θεωρεῖ ἑαυτὸν ὑπόχρεον νὰ δώσῃ καὶ ψυχῆν.

Διὰ τοῦτο τὸν μεταχειρίζονται κατὰ προτίμησιν ὡς φορητὸν ζῶον, ὡς ζῶον ἐλάσεως φορητῶν ἀμαξῶν, εἶναι «διὰ τὸ κάρρο» κατὰ τὸ κοινῶς λεγόμενον.

Καὶ διατείνονται μὲν τινες ὅτι ὁ θερμόαιμος ἵππος, καθ' ὃ εὐγενέστερος, πρέπει νὰ εἰσαχθῆ ὀημοσίᾳ δαπάνῃ παντοῦ καὶ νὰ ἐκτοπίσῃ τὸν ψυχροαίμον, ἀλλὰ τοῦτο εἶναι δόγμα ἠκιστα λογικόν. Βεβαίως ἡ «πάστα φυστικῆ» εἶναι ἔδεσμα εὐγενέστερον τοῦ κοινῶν ἄρτου, ἀλλὰ πρέπει τούτου ἕνεκα νὰ ἰδρῶσωμεν σταθμούς ζαχαροπλαστικῆς, νὰ διδάσκωσιν εἰς τὸν λαὸν νὰ κατασκευάζῃ «τούρτας» ἢ «πάσταν φυστικῆ» ἀντὶ τοῦ κοινῶν καὶ βραβάρου ἄρτου;

Ὁ πόλεμος χρειάζεται ἀκόμη ἐλαφρὸν καὶ εὐκίνητον ἱππικὸν καὶ ταχεῖς ἵππους ἀγγελιαφόρων, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς χρειάζεται μάλλον ἵππους μεγάλης ἀντοχῆς ἢ ἵππους δαιμονίου ταχύτητος. Ἡ κατάστασις τοῦ ἰδάφους δὲν εἶναι τοιαύτη, ὥστε ὁ πολεμικὸς ἵππος νὰ δύναται ν' ἀναπτύσῃ τὴν ἰλιγγιώδη ταχύτητα τῆς ἡμαλῆς κονίστρας τῶν ἵπποδρομιῶν. Εὐκόλως δὲ εὐρίσκονται οἱ ἐλαφροὶ καὶ ἐπαρκῶς θερ-

μοαίμοι ἵπποι διὰ τὸ ἱππικόν. Ἐκείνο τὸ ὅποιον ἐπιτυγχάνεται ἀσυγκρίτῳ τῷ λόγῳ δυσκολώτερον ἰδίως ὑπὸ τὸ κλίμα μας εἶναι ἡ παραγωγή ἵππων ψυχραίων καὶ μεγαλοσώμων συγχρόνως.

Τοιοῦτων ἔχει ἀνάγκην τὸ ἄροτρον καὶ τὸ κάρρον ἢ βιομηχανία καὶ τὸ ἐμπόριον προθύμως πληρώνουν μεγάλας τιμὰς διὰ τοὺς ἵππους ἐλάσεως, δύνανται δὲ οἱ βαρεῖς κολοσσοὶ οἱ ἔλκοντες τὰ μάρμαρα καὶ ἄλλα βάρη νὰ ὑπερηφανεύωνται ἰδιαζόντως διὰ τὰς ὑψηλὰς τιμὰς εἰς ἃς πωλοῦνται, διὰ τὸν ἀπλούστατον λόγον ὅτι κερδίζουν τὴν τροφήν των διὰ τῆς ἐργασίας των, καὶ εἶναι στοιχεῖα πλουτοπαραγωγᾶ.

Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τοὺς θερμόαιμους ἵππους, δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι ἐξαίρεσις τῶν κοινῶν διὰ τὸ ἐλαφρὸν ἱππικὸν προωρισμένων, οἵτινες ὀφείλουσι τὴν εὐκίνησιν των μάλλον εἰς τὴν ἐλαφρότητα των ἢ εἰς τὴν εὐερέθιστον νευρικότητά των, οἱ προεξέχοντες Ἀγγλικοὶ δρόμωνες ἵπποι, οἱ νικηταὶ ὄλων τῶν διασῆμων ἵπποδρομιῶν, οἱ παραγωγοὶ τῶν ἵππων πολυτελείας ἐγγεγραμμένων μετὰ περισσῆς εὐλαθείας εἰς τόσα γενεαλογικὰ βιβλία, εἶναι ὄντα ἄχρηστα, ἀποκύημα τῆς χλιδῆς καὶ πολυτελείας. Ἡ συσσώρευσις μεγάλων περιουσιῶν εἰς ὀλίγας χεῖρας ἔχει ὡς φυσικὸν ἀντιστήκωμα τὴν ἰδιότητα τῶν πλουσιῶν νὰ ἐξοδεύωσι τὰ χρήματά των δι' οἰανδήποτε ἀφορμῆν. Ὅπως ἐξοδεύονται διὰ μίαν καλλιπάρειον αἰοδὸν ἰλόκληρα ἑκατομμύρια, οὕτως ἐξοδεύονται καὶ δι' ἓνα ἵππον ἑκατομμύρια πρὸς ἀγοράν του καὶ διακυβεύονται ἑκατομμύρια ὑπὸ μορφήν στοιχημάτων κατὰ τοὺς ἱππικούς ἀγῶνας. Ὅπως ἡ φαντασία τοῦ πλουσίου δύναται νὰ μεταβάλῃ τὴν στερεάν εἰς θάλασσαν καὶ τάνάπαιιν, νὰ κτίξῃ παλάτια φαντασιώδους τιμῆς κτλ., οὕτω δύναται νὰ διδῇ φαντασιώδεις τιμὰς εἰς τοὺς ἵππους. Ἄλλ' οὐδὲν συνδέει τὰ φαινόμενα ταῦτα πρὸς τὴν ἀληθῆ ζωοτεχνικὴν πρόοδον ἐνὸς τόπου καὶ πρὸς τὴν οικονομικὴν εὐρωστίαν τῆς γεωργίας του.

Τώρα, ἂν θέλετε νὰ χαρακτηρίσετε τὸν θαυμασίον Flying Fox ὑπὸ ἐποψίν φυσιολογικῆν, τὸ πρᾶγμα δὲν εἶναι δύσκολον.

Εἶναι ὄν εὐέξαπτος, ὑπερευερέθιστος, νευρικώτατος, μιᾶς δεσμῆς νεύρων (un paqué de nerfs). Εἶναι ὄν δυσανάλογον πρὸς ἑαυτὸ, σῶμα τετραπόδου μὲ ταχύτητα πτηνοῦ, κάτι τι νόθον μεταξὺ ἵππου, ἐλάφου καὶ πτηνοῦ. Ἴππος ἱππασίας, ὄν δὲν δύναται νὰ ἱππεύσῃ εἰμὴ εὐάρθροισι τινεσι πιθηκοειδέσι «τζόκευ», ὄν ἄχρηστον καὶ νευροπαθῆς. Ἐκέρδησε πολλοὺς ἱππικούς ἀγῶνας, διότι ἔχει τὸ ἰδίωμα νὰ ἐξάπτεται, νὰ διανύῃ μικρὰ διαστήματα ὀλίγων ἑκατοντάδων μέτρων, νὰ μαίνεται ὡς ἡ θύελλα, ἀλλὰ δι' ὀλίγα λεπτά μόνον. Εἶναι τέλος ἐν ὄν παραμορφωμένον, τὸ ὅποιον οἱ ἰδιαίτεροι τρόποι ἐκτρο-

φῆς καὶ παιδαγωγῆσεως κατήνησαν παράφρον, ἄξιον οἰκτιρμοῦ σχεδόν.

Ἄλλ' ἂν ἀφήσωμεν κατὰ μέρος τὴν πεζότητα τοῦ οικονομολογικοῦ ζητήματος καὶ τὴν γυμνότητα τῆς φυσιολογικῆς περὶ αὐτοῦ μελέτης καὶ στρέψωμεν τὰ ὄμματα πρὸς τὸν ἵππον τοῦτον ἐξ ἀπόψεως καλλιτεχνικῆς, ὀφείλομεν ν' ἀναγνωρίσωμεν ὅτι εἶναι ὠραῖος, κυριολεκτικῶς ὠραῖος.

Ἄλλὰ τὸ κάλλος εἶναι ἰδιότης ἀνωτέρα τοῦ πλούτου καὶ αὐτῆς τῆς ἀρετῆς ἀκόμη, ἐνώπιον τῆς ὁποίας κλίνει μετὰ σεβασμοῦ τὴν κεφαλὴν ὅλος ὁ πολιτισμένος κόσμος. Ὁ Flying Fox εἶναι ἐν ζωντανόν ἄγαλμα, ὁ Ἑρμῆς τοῦ Πράξι-τέλους μεταξὺ τῶν ἵππων, τέλος μία ὠραιότης θεία εἰς τὸ εἶδος του· ἰδοὺ διατὶ ἐπληρώθη ἐν καὶ ἤμισυ ἑκατομμύριον δραχμῶν.

Χαλάλι του!

P. ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗΣ

ΝΗΣΙΩΤΙΚΗ ΖΩΗ

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΚΑΙ ΝΕΡΑΪΔΕΣ

Τῷ κ. Ἀριστομένει Προβελγγίῳ.

Σὰν τοὺς Καλογιάννους, ποῦ μαζεύονται ὁ ἓνας ἀπάνω στὸν ἄλλο γιὰ νὰ προσφυλάξουν τὸ μικρὸ τους κορμὶ ἀπὸ τὴν παγωνιά τῶν χειμῶνα, ἔτσι καὶ ἡμεῖς ἐκείνη τῇ βραδυᾷ μαζεύτηκαμε στὸ σπίτι τοῦ Γιάννη τῆς Κατερινιάς.

Τὸ χιόνι ἀκατάπαυστα ἔπερτε βιαστικᾶ-βιαστικᾶ γιὰ νὰ σκεπάσῃ ὡς τὸ πρῶν τὴ γῆ.

Τὸ σπίτι τοῦ Γιάννη τῆς Κατερινιάς μᾶς εἶχεν ὑποδεχθῆ ἐκείνη τῇ βραδυᾷ ἓνας μικρὸς λύχνος μὲ τὸ σπαρταριστὸ του φῶς προσπαθοῦσε νὰ φέγγῃ στοὺς καλεσμένους.

Ὅλοι εἶχαμε τυλιχθῆ στῆς καπότες μας καὶ ἐπεριμέναμε τὴν ἀπαραίτητη φασκομηλιά, χωρὶς νὰ μιλήῃ ὁ ἓνας τοῦ ἄλλου τοῦ τὴν ἡσυχία ποῦ βασιλευεν ἐτάραξε τὸ τρίξιμο τοῦ μάγκανου¹ τῆς Κατερινιάς καὶ ἡ βοή τῆς σβύας² τῆς Παύλαινας.

Μοῦ εἶχε ρουφήξῃ τὴν προσοχὴ ἡ γρηγοράδα τῶν χειρῶν τῆς Παύλαινας ποῦκανε σβύα, ἐν ᾧ οἱ ἄλλοι εἶχαν μεγάλη συζήτηση.

Ἄπο ἡμιλία σ' ἡμιλία ἦρθ' ὁ λόγος καὶ γιὰ τὲς Νεραΐδες.

Ἡ Κατερινιά ποῦ τραγάνιζε τὰ δόντια της γιὰ κουβέντα ἄμα ἄκουσε αὐτὴ τὴ συζήτηση ἔλεγε μὲ μεγάλη σοβαρότητα πῶς ὑπάρχουνε.

— Τώρα θὰ μᾶς πῆς πῶς ὑπάρχουνε καὶ

¹ Μάγκανο λέγεται ἐργαλεῖον, δι' οὗ χωρίζουν τὸν βᾶμβακα ἀπὸ τῶν σπόρων.

² Ἐργαλεῖον κλωστικόν.

Νεράιδες, λέει ὁ Ἀντώνης τοῦ Περικλῆ ποῦ δὲν ἐννοοῦς ν' ἀφήσῃ ἄνθρωπον ἀπείραχτο.

Αὐτὸ τὸ πῆρεν ἡ Κατερινιά γιὰ προσβλητικό, παράτησε τὸ μάγκανό της ἀμέσως, ἔβαλε τὰ χέρια της κάτω ἀπὸ τὴν ποδιά της, ἐξεροκατάπιε μιὰ δυὸ φορές, πῆρε ὕψος ῥητορικό κι' ἄρχισε :

— Ἀμ βέβαια τώρα γίνηκες καὶ σύ ἄθρησκος. Ἐγὼ δὴ μὲ τὰ μάτια μου ἐγὼ πράγματα ποῦ εἶνε νὰ φρίξῃ κανεὶς.

Καὶ χωρὶς νὰ χάνῃ καιρό :

— Ρωτήστε τὸ Δημήτρη τοῦ Θωμᾶ, γιάντα εἶνε παλαβωμένος καὶ τότε θὰ τὸ πιστέψετε.

« Ὁ ἀφέντης τοῦ ὁ Θωμᾶς εἶχ' ἓνα χωράφι ἀπάνω στὴ Νεραΐδα¹ — ἀνατριχιάζω ὅσο τὸ συλλογιόμηναι — ἦτανε καλοκαῖρι καὶ περίμενε τὸν καιρὸ γιὰ νὰ λιχνίση τὸ κριθάρι τοῦ ποῦ τὸ εἶχεν ἀλωνισμένο, ἐπειδὴ ὁμως δὲ φυσοῦσε ἀέρας ἐπερίμενε καὶ τὴ νύχτα γιὰ ναῦρη τὸν καιρὸ.

« Κάθε βράδυ ποῦ ἔμεινε ἐκεῖ ἄκουγε βιολιά καὶ τραγοῦδια κ' ἔβλεπε δώδεκα κοπέλλες σὰν τὸ κρῦο τὸ νερὸ στὰ κάτασπρα ντυμένες νὰ χορεύουν· οἱ γυναῖκες αὐτὲς δὲν τὸν πειράζουσαν καὶ δὲν τὸν ἀφίνουν νὰ ἡσυχάσῃ.

« Μέσα στὲς πολλὲς βραδυές, ἐπῆρε μαζί του καὶ τὸ γιό του τὸ Δημήτρη ποῦ ἦτανε τότε καμμιά δεκαριά χρονῶ.

« Οἱ Νεραΐδες κ' ἐκεῖνη τὴ βραδυὰ εἶχανε χορὸ καὶ τραγοῦδια στημένα· τὸ παιδί παραξενεύτηκε καὶ βῶτησε τὸν πατέρα του γιὰ νὰ μάθῃ τί τρέχει, ἐκεῖνος ὁμως τοῦλεγε :

« — Τίποτα δὲν εἶνε· κάμε τὸ σταυρό σου καὶ κοιμήσου.

« Μὰ ὁ πειρασμός δὲν ἄφινε ἡσυχο τὸ παιδί, ὡς ποῦ θέλοντας καὶ μὴ ὁ ἀφέντης του, ὁ μακαρίτης ὁ Θωμᾶς, καλὴ τοῦ ὥρα καὶ χρυσῆ² κειδὰ ποῦ κοίτεται, Θεὸς συχωρέσει του, ἀναγκάστηκε νὰ τοῦ πῆ τὸ καὶ τό, πῶς εἶνε Νεραΐδες.

« Τὸ πετσοκέφαλό μου ταραζέται ἀκόμα, ὅσο τὸ θυμοῦμαι· ἀμέσως ἐσκίστηκε ἡ γῆ καὶ τῆς ἐκατάπιε μὰ κι' ὁ Δημήτρης ἀπόμεινε μουγκὸς καὶ παράλυτος· ὕστερα ἀπὸ κάμποσο καιρὸ γιὰτρεῦτηκε μὲ τ' ἀγιωτικά, μ' ἀπόμεινε παράλυτος ὅπως εἶνε καὶ σήμερα».

— Κ' ὕστερα ζῦπνησες, τῆς λέει πάλι ὁ Ἀντώνης τοῦ Περικλῆ, κι' ἄρχισε νὰ μάς διηγῆται :

« — Προχθὲς τὰ μεσάνυχτα ξεκίνησα ἀπὸ τοῦ Φυροῦ γιὰ νὰ πάω στὸ Κάστρο· ἄξαφνα βλέπω στὴ μέση τοῦ δρόμου ἓνα μαῦρο πρᾶμα νὰ σαλεύη.

« — Ποῖος εἶσαι; τοῦ φωνάζω· αὐτὸς τίποτα·

— Μωρὲ μίλησέ μου, αὐτὸς τίποτα· ὅσο ποῦ ἔχασα τὴν ὑπομονή μου κι' ἄρπαξα ἓνα φροῦδι¹ ἀπὸ τὸν τοῖχον ἑνὸς χωραφιοῦ καὶ τοῦ τὸ μάλαρισα· ἀμέσως ἔφυγε σὰν ἀστραπή· τὸν πῆρα τρέχοντας ἀπὸ πίσω, ὅσο ποῦ κατὰλαβα πῶς ἦτανε ἂν καταλάβητε τί; . . . ἓνας γαῖδαρος, μὲ συμπάθειο, φευγάτος ἀπὸ τὴ μάντρα του».

Τῆς Κατερινιάς τὰ μάτια ἐσπιθοβόλησαν ἀπὸ τὸ θυμό, ἐν ᾧ μὲ νευρική γρηγοράδα ἄρπαξε τὸ μάγκανο χωρὶς νὰ μιλή κανενός.

Κᾶμποση ὥρα ἡ Κατερινιά ἔκανε τὸ μάγκανό της θυμωμένη.

Ὁ Ἀντώνης τοῦ Περικλῆ ποῦ κατὰλαβε πῶς ἴθυμωσε ἐξ αἰτίας του, ἄρχισε πάλι.

— Δὲ σὰς εἶπα κι' ἓνα ἄλλο ποῦπαθα προχθὲς τὸ βράδυ· αὐτὸ ἄμα ἀκούσετε θὰ σκάσετε ἀπ' τὰ γέλοια.

« Εἶχα πάη στὸ Κάστρο μὲ μερικοὺς φίλους γιὰ νὰ γλεντήσωμε· στὴ συντροφιά μας ἦταν ἓνας ποῦ δὲν τὸν ἔχωνευσ, ἀλλὰ γιὰ νὰ μὴ χαλάσω τὴ διασκέδαση δὲν ἀπέδειξα τίποτα.

« Ἦτανε περασμένα τὰ μεσάνυχτα, καὶ γιὰ νὰ μὴ τσακωθῶ μαζί του σηκώθηκα κ' ἔφυγα χωρὶς νὰ μὲ καταλάβουν· γιὰ πῶς σύντομα κατέβηκα στὴς Φουντάνες τὸν ποταμὸ ποῦ βγαίνει κατὰίσα στὰ Ἐξάμπελα. Οὔτε τραγοῦδια ἄκουσα στὸ δρόμο οὔτε δουλιατὰ² εἶδα.

« Μόλις ἔφτασα στὸν ἅγιο Γιώργη τῶν Ἐξάμπελων, εἶδα ἓνα μαῦρο πρᾶμα ποῦ ὅσο μὲ πλησίαζε τόσο μεγάλωνε· νὰ σὰς πῶ τὴν ἀλήθεια ἀνατριχίασα καὶ γιὰ μιὰ στιγμή δὲν ἤξερα πῶς νὰ φερθῶ.

« Τοῦ φώναξα γιὰ νὰ καταλάβω ποῖος εἶνε, ἀλλ' ἀντὶ νὰ μ' ἀπαντήσῃ ἐμοῦγγριζε».

— Ἴντ' ἄλλο ἦτανε παρὰ Στοιχειό; πετάχτηκε καὶ εἶπε ἡ Κατερινιά.

— Στάσου λοιπὸν καὶ θὰ δῆς, τῆς λέει ὁ Ἀντώνης, ποῦ εὐχαριστιώντανε ὅσο ἔβλεπε πῶς θυμώνει.

« Ἦρθε πιά ὡς τριάντα βήματα κοντὰ μου, ἄλλο δὲν ἄκουγα παρὰ τὸ βαρὺ περπάτημά του καὶ τὸ βογγητό του. Ἡ νύχτα ἦταν σκοτεινὴ καὶ ἄγρια, ψυχὴ ζωντανὴ δὲν ἀκούγονταν γύρω μου, στὴν ξεσαλεμένη φαντασία μου φαινότανε δαίμονας ποῦ ῥχόντανε νὰ μὲ πάρη. Ἀπ' τὴν τρομάρα μου ἔπεσα κατ' ἐπάνω του μὲ τὴν ἀπόφαση ἓνας ἀπὸ τοὺς δυὸ νὰ χαθῆ.

« — Παλαβὸς εἶσαι, ἀκούω ἔξαφνα νὰ μοῦ λέη».

Πάλι δὲν πίστεψα πῶς εἶνε ἄνθρωπος καὶ τὸν ἐκῦτταξα μὲς τὰ μάτια προσεκτικά.

« — Δὲν καταλάβες ποῖος εἶμαι μοῦ λέει, κι' ἀκούμπησε στὴν πεζούλα ἐκεῖνα ποῦ κρατοῦσε.

¹ Ὀγκόλιθος.

² Φαντάσματα.

¹ Ὁρος ἀπρόσιτον.

« Τὸν ἐκῦτταξα προσεκτικά καὶ τὸν ἐγνώρισα.

« Ἦταν ὁ Νικολὸς τοῦ Σιφάκη, ποῦ εἶχε πάη στὸ πατητήρι του καὶ εἶχε πάρη τρία κοφίνια γεμάτα πετσέτες τοῦ πατητηριοῦ, γι' αὐτὸ ἦταν τόσο ψηλὸς καὶ γι' αὐτὸ βαρυναστέναζε.

« Ἄν ἦσουν ἐσύ, Κυρὰ-Κατερινιά, τὴν ἄλλη μέρα θὰ ξώρριζαν τὰ στοιχειά!»

Ἐν Πειραιεῖ

ΑΓΓΕΛΟΣ Α. ΚΟΣΜΗΣ

ΑΝΕΚΔΟΤΟΣ ΕΠΙΣΤΟΛΗ

ΤΟΥ ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗ

Ἐν τῷ τοῦ παρόντος ἔτους «Δελτίῳ τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας» ἐδημοσίευσαν δύο ἀνεκδότους ἐπιστολάς τοῦ ἀειμνήστου Θεοδ. Κολοκοτρώνη, ἡδὴ δὲ πάλιν ἐρχομαι νὰ ἐκδώσω τοῦ αὐτοῦ ἑτέραν ἀνεκδότον ἐπιστολήν, ἄλλως τε λίαν προσεχῶς τελουμένων ἐν Ναυπλίῳ τῶν ἀποκαλυπτηρίων τοῦ ἀνδριάντος τοῦ Μεγάλου ἐκείνου στρατηλάτου τῆς Πελοποννήσου.

Τὰς ἐπιστολάς ταύτας, τὰς τε ἐν τῷ «Δελτίῳ τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας» ὑπ' ἐμοῦ ἐκδοθείσας καὶ τὴν κατωτέρω καταχωρισμένην, εἶχεν ἐπιστείλῃ ὁ ἀειμνήστος Θεοδ. Κολοκοτρώνης πρὸς τὸν ἀρχηγὸν τῶν Στεμνιτισσιῶν **Κωνσταντῖνον Ἀλεξανδρόπουλλον**, πάππον τοῦ ἐφέτου κ. Ἰωάννου Ἀλεξανδρόπουλλου, ὅστις εἰσέτι κατέχει ταύτας, ὡς καὶ ἕτερα πολλὰ ἱστορικά ἔγγραφα.

Πρὶν δὲ παραθέσω τὴν περὶ οὗ πρόκειται ἐπιστολήν, προτάσσω σχετικὰς πρὸς τὸν ἀειμνήστον Κωνστ. Ἀλεξανδρόπουλλον σημειώσεις, ἃς ἀρύομαι ἐξ ἐπισήμων ἐγγράφων.

Ὁ Κωνστ. Ἀλεξανδρόπουλλος, ὁ καὶ Ὑψηλάντης ἐπικαλούμενος, γόνος ἀρχαίου καὶ ἐπιφανοῦς οἴκου τῆς Στεμνίτισης, ἐμυῖθη τὰ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐνθα καὶ τὸν υἱὸν τοῦ Ἀλεξανδρόν ἐγκατέστησε χάριν ἐθνικῶν λόγων. Ὁ ἀειμνήστος Κωνστ. Ἀλεξανδρόπουλλος, περὶ οὗ λίαν προσεχῶς ἐκτενῶς θὰ πραγματευθῶ, ἐκραγόντος ἡδὴ τοῦ ἀγῶνος, τῇ 25ῃ Ἀπριλίου 1821, ἐξελέγη ἀρχηγὸς τῶν ὅπλων τῆς Στεμνίτισης, τὸ δὲ πρακτικὸν τῆς ἐκλογῆς τοῦ ἐδημοσιεύθη ὑπ' ἐμοῦ ἐν τῷ «Δελτίῳ τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας»¹. Τρεῖς ἡμέρας μετὰ ταῦτα, τῇ 28ῃ Ἀπριλίου, οἱ διάφοροι τῆς ἐπαρχίας Καρυταίνης ὄπλαρχηγοί, ἐν οἷς καὶ ὁ περὶ οὗ πρόκειται Κωνστ. Ἀλεξανδρόπουλλος, συνελθόντες ἐν Χρυσοβουσίῳ, χωρὶς νῦν τοῦ Δήμου Φαλάνθου, ἀνεγνώρισαν γενικὸν τῆς ἐπαρχίας Καρυταίνης ἀρχηγὸν τὸν Θεόδωρον Κολοκοτρώνην, ὅστις πρὸ ὀλίγου ἐξ Ἐπτανήσου εἶχεν ἔλθῃ.

Ὁ Κωνστ. Ἀλεξανδρόπουλλος, ὡς καὶ ἡ κατωτέρω ἐπιστολὴ ἐμφαίνει, συνεδέετο στενωτάτα μετὰ τοῦ ἀειμνήστου Θεοδώρου Κολοκοτρώνη, οὗ πιστότατος ὄπαδός καθ' ἅπαντα τὸν ἀγῶνα διετέλεσεν ἀκολουθήσας αὐτόν, ὡς δεικνύται ἐξ ἐπισήμων ἐγγράφων, εἰς διαφόρους πολιορκίας καὶ ἰδίᾳ εἰς τὴν τοῦ Ναυπλίου, καθ' ἣν εἶχεν ἀναλάβῃ ἐμπιστευτικὰς ὑπηρεσίας.

Μετὰ τὰς ἀτυχεῖς πρὸς ἄλωσιν τοῦ Ναυπλίου ἀποπείρας τῶν Ἑλλήνων, κατὰ Νοέμβριον τοῦ 1821, ἀπεφασίσθη ὁ Κολοκοτρώνης μετὰ τῶν ὑπ' αὐτόν νὰ μεταβῆ εἰς Κόρινθον πρὸς στενωτέραν πολιορκίαν τοῦ φρουρίου αὐτῆς.

Ὁ Κωνστ. Ἀλεξανδρόπουλλος μὴ παρακολουθήσας κατὰ τὴν ἐκστρατείαν ταύτην τὸν αἰοῖδιμον Θεόδωρον Κολοκοτρώνην παρέμεινεν ἐν Ἄργει, ὅπου ἀπέστειλεν αὐτῷ ὁ Θεοδ. Κολοκοτρώνης τὴν κατωτέρω ἐπιστολήν, ἣν παραθέτω διατηρήσας τὴν ὀρθογραφίαν τοῦ πρωτοτύπου καὶ σημειώσας διὰ στιγμῶν τὰς ἐξιτήλους λέξεις τοῦ αὐτογράφου. Ἴδου αὕτη :

« Περιπόθητε κυρ Κωνσταντῖνε Ἀλεξανδρόπουλε!

Ἐλαβον τὸ ἀδελφικὸν σου συντροφευμένον μὲ τὸ ἕτερον, ἀπὸ τὸν υἱὸν μου Πανον· εἶδον τὰ σημειωμένα σὰς καὶ ἐκατάλαβα.

καὶ εἰς ἀπάντησιν σοὶ λέγω, ὅτι εἰς τὸ γραφέν σου δὲν μοι σημειοῖς τίποτε διὰ νὰ ἐννοήσω τί κάμεις αὐτοῦ καὶ πῶς πηγαίνεις μετὰ τῶν βουλευτῶν καὶ βου. . . ., μ' ὄλον ὅπου εἶμαι τόσας ἡμέρας ἐδῶ.

διὸ φανερώσῃ μοι καὶ ἐξηγήσῃ λεπτομερῶς πρὸς ἡσυχίαν καὶ κυβερνησίαν μου. Ἐπὶ τούτῳ νὰ προσπαθήσῃς νὰ εὕρῃς μερικὸν πανὶ καὶ νὰ τὸ δώσης εἰς τὸ σπῆτι τοῦ γιάνου νὰ μοῦ κἀνον ἐν σάβρακον, τὸ ὅποιον νὰ γείνη ὀλίγον μακρὸ· μάλιστα τὰ καλαμόποδα νὰ γείνουν ἕως κάτω καὶ μὲ κάθε πρῶτον μοῦ τὸ ἐξαποστέλλῃς, ὅτι δὲν ἔχω διόλου καὶ τὸ προσμένω ἀφεντα.

ἀπὸ τὸ χαρτὶ ὅπου ἦλθεν ἀπὸ τῆς δημοτεξάναν νὰ βασιτάξῃς ἐν. . . . ὅτι τὸ θέλω διὰ γράψιμον, τὸ ὅποιον φυλάσεις καὶ αὐτὸ εἰς τὸ μέρος στείλε μοι καὶ ἐδῶ ἓνα δύο . . . — νὰ εἴπῃς εἰς τὸ σπῆτι τοῦ γιάνου νὰ τοῦ κάμουν ἐν σάβρακον, ὡς τὸ ἐδικὸν μου, ἀπὸ τὰ σάβρακα ὅπου ἔχει—καὶ μαζὺ μὲ τὸ ἐδικὸν μου νὰ τοῦ τὸ στείλουν ἐδῶ καθὼς καὶ μίαν φουστανέλαν ἀπὸ τὸ σπῆτι του.

γραφε μοι πῶς εἶναι καὶ πῶς ἀπερῶν ὁ γιάννος ὁ ἦός σου πρὸς ἡσυχίαν καὶ χαρὰν μου, καὶ φρόντιζε νὰ τὸ κάμῃς καλὰ—υἱὸν καὶ ἄλλο δὲν ἔχομεν—χθὲς ἦλθε καὶ ὁ πριγκιπ ἐδῶ καὶ σήμερον περιμένομεν τὸν γιατράκον μὲ τὸν Κιαμίλπειν καὶ νὰ ἴδωμεν τι εὐδοκεῖ ὁ Κύριος.

Τοὺς ἀρρώστους νὰ ἐπισκέπτησαι καθ' ἡμέραν μὲ τὸν Ἰατρὸν ὅπου ἔχω ἀφισμένον αὐτοῦ καὶ νὰ μοῦ γράφῃς περὶ πάντων, στέλλοντάς μου μὲ πρῶτον τὸ σάβρακον καὶ. . . . ἀσπαζόμενος σὲ ἀδελφικῶς μένω. τῇ 14 Δεκεμβρίου 821. ἐν Κορίνθου, ὁ ὡς ἀδελφός

Θεοδῶρος Κολοκοτρώνης».

¹ Ἐν τῷ τεύχει τοῦ 1900.

Ἦδη ἔρχομαι νὰ διασαφηνίσω σκοτεινά τινα τῆς ἐπιστολῆς.

Ἐν Ἀργεῖ, καθ' ἣν ἐποχὴν ἐγγράφη ἡ ἀνωτέρω ἐπιστολή, ἦσαν συνηγμένοι οἱ πληρεξούσιοι τῶν διαφόρων ἐπαρχιῶν πρὸς συγχρότησιν κοινῆς συνελεύσεως, ἧς ἡ ἔδρα ἔπειτα μετετέθη εἰς τὸ χωρίον Πιάδα λαβὼν τὸ ὄνομα τῆς Ἐπιδαύρου, ἄτε κείμενον ἐγγύτατα τῆς ἀρχαίας ἐκείνης πόλεως. Κατὰ τὴν ἐθνικὴν ταύτην συνέλευσιν ἀντιπρόσωπος τοῦ εἰς Κόρινθον ἀπόντος Θ. Κολοκοτρῶνη ἦτο ὁ υἱὸς αὐτοῦ Πάνος μετὰ τοῦ πρὸς τὸν ἀποτείνεται ἡ ἐπιστολὴ Κωνστ. Ἀλεξάνδροπούλου, ὅστις ἄμα ἐπεμελεῖτο καὶ τῶν ἐν Κόρινθου στελλομένων τραυματιῶν. Ὁ Γιάννης, εἰς οὗ τὸ σπῖτι παραγγέλλει ὁ καὶ σκελεὰς στερούμενος στρατηγὸς τὴν κατασκευὴν **σωβράκου**, ἴσως εἶναι ὁ Ἀργεῖος Ἰωάννης Βαρδάνης, εἰς τῶν πιστοτέρων ὁπαδῶν τοῦ Κολοκοτρῶνη.

Τέλος δὲ περαίνων τὰ ὑπομνήματά μου σημειῶ, ὅτι ὁ ἐν τῇ ἐπιστολῇ ἀναφερόμενος υἱὸς τοῦ Κωνστ. Ἀλεξάνδροπούλου Ἰωάννης ἔπασσε μαχόμενος κατὰ τὴν μάχην τῶν Τρικώρων.

ΝΙΚΟΣ Α. ΒΕΝΕ

Ἐκ τοῦ 3^{ου} βιβλίου τοῦ «Συλλόγου πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων» ἀποσπῶμεν τὴν ἐξῆς περιγραφὴν τριῶν ἡμιπολιτισμένων ἀγρίων. Σ. τ. Δ.

Η ΓΗ ΤΟΥ ΠΥΡΟΣ

[Ἐκ περιηγήσεως τοῦ Δαρβίνου — ὑπὸ Δ. Βικέλα].

... Πρὸ τεσσαρῶν ἢ πέντε ἐτῶν εἶχεν ἐπισκεφθῆ τὴν Γῆν τοῦ Πυρός ὁ πλοίαρχος Φιτσοῦνης, ὁ κυβερνήτης τοῦ Πλοίου μας. Οἱ ἀγριοὶ ἐκλείψαν τότε μίαν λέμβον του, ὁ δὲ πλοίαρχος, διὰ νὰ τὴν ἀνακτήσῃ, συνέλαβεν ὡς ὁμήρους τινὰς τῶν ἀγρίων. Δύο ἐξ αὐτῶν καθὼς καὶ μίαν νέαν κόρην καὶ ἓνα μικρὸν, τὸν ὁποῖον ἠγόρασεν ἀντὶ ἐνὸς κομβίου, τοὺς ἐκράτησε καὶ τοὺς μετέφερεν εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ἐπὶ σκοπῶν νὰ τοὺς διδάξῃ καὶ ἀναθρέψῃ. Ἐκ τῶν δύο ἀνδρῶν ὁ εἰς ἀπέθανεν ἀπὸ εὐλογίαν. Τοὺς τρεῖς ἄλλους ὁ φιλόανθρωπος πλοίαρχός μας ἔφερε τώρα ὀπίσω εἰς τὴν πατρίδα των, μετὰ τὴν ἐλπίδα ὅτι θὰ χρησιμεύσουν ὡς ὄργανα πολιτισμοῦ. Τοὺς συνῶδεν δὲ καὶ Ἀγγλὸς ἱεραπόστολος, ὀνόματι Ματθαῖος. Εἰς τὸν ἐπιζήσαντα ἀγρίον μας εἶχε δοθῆ τὸ ὄνομα **Μοναστηριώτης**, διότι εἰς τὸ μέρος ὅπου συνελήφθη οἱ βράχοι εἶχαν σχῆμα ὁμοιάζον μετὰ ἐκκλησίαν ἢ μοναστήριον. Ὁ μικρὸς ἀγριὸς εἶχεν ὀνομασθῆ **Κουμπόπουλος** πρὸς ἀνάμνησιν τοῦ τρόπου τῆς ἀγορᾶς του, ἡ δὲ νέα ἐλέγετο **Καλαθοῦνα**¹.

¹ Διὰ τὰ ὀνόματα τῶν ἀγρίων τούτων, καθὼς καὶ εἰς τὴν μετάφρασιν τῆς ὁμιλίας των, ἐννοεῖται ὅτι προσφεύγομεν εἰς λέξεις καὶ φράσεις ἀντιστοίχους. Σ. Μ.

Ὁ Μοναστηριώτης ἦτο κοντός, χονδρὸς καὶ πολὺ δυνατός. Δὲν τοῦ ἔλειπε νοημοσύνη, ἀλλ' ἦτο συνήθως σκυθρωπός, σιωπηλὸς καὶ εἰς τὸ ἄκρον εὐερέθιστος. Φίλους εἶχε πολὺ ὀλίγους ἐπὶ τοῦ πλοίου, ἀλλὰ τοὺς ἠγάπα πολὺ. Ὁ Κουμπόπουλος ἦτο καὶ αὐτὸς ἐπίσης εὐερέθιστος, ὅλοι ὁμῶς ἐπὶ τοῦ πλοίου τὸν ἐνοσσιμεύοντο. Ἡ ἔκφρασις του ἐμαρτύρει τὴν ἀγαθότητά του. Ἦτο εὐθυμὸς, ἐγέλα εύκόλως, ἀλλὰ καὶ ἐλυπεῖτο ὅσους ἔπασχαν. Ὅτε ὁ καιρὸς ἦτο κακός, ὑπέφερα ἐνίοτε ἀπὸ τὴν θάλασσαν. Ἦρχετο τότε ὁ Κουμπόπουλος πλησίον μου καὶ ἔλεγε μετὰ φωνὴν θωπευτικὴν: «Καῦμένο, καῦμένο». Ἀλλ' ὁμῶς εὕρισκε τὸ θέαμά μου εἰς ἐκείνην τὴν κατάστασιν πολὺ γελοῖον. Ἔστρεφε λοιπὸν τὸ πρόσωπον διὰ νὰ κρύψῃ τὸ μειδίαμα ἢ τὸν γέλωτά του, καὶ ἔπειτα ἐπανελάμβανε, «Καῦμένο, καῦμένο». Ἦτο φιλόπατρις εἰς τὸ ἄκρον ὁ Κουμπόπουλος καὶ συχνάκις ἐπλεκε τὸν ἔπαινον τῆς πατρίδος καὶ τῆς φυλῆς του. Ἐλεγε, μετὰ τὸ δικαίον του ὁ νέος, ὅτι εἰς τὸν τόπον του ἦσαν **πολλὰ δένδρα**, ἐξέφραζε δὲ περιφρόνησιν δι' ὅλας τὰς ἄλλας φυλάς τῆς Γῆς τοῦ Πυρός. Διεστίνετο μετ' ἐμφασιν ὅτι εἰς τὴν πατρίδα του δὲν ὑπῆρχε Διάβολος.

Ὁ Κουμπόπουλος ἦτο μικροῦ ἀναστήματος καὶ παχύς, ἦτο δὲ καὶ πολὺ φιλάρεσκος. Ἐφόρει πάντοτε τὰ χειρόκιά του, ἐκτενίζετο μετὰ προσοχὴν, καὶ ἀπηλπίζετο ἐὰν ἔβλεπε κηλιδομένα τὰ ὑλιστερά του ὑποδήματα, ἠρέσκετο δὲ νὰ βλέπῃ τὸ πρόσωπόν του εἰς τὸν καθρέπτην. Εἵχαμεν ἐπὶ τοῦ πλοίου ἓνα μικρὸν Ἰνδόν, ὁ ὁποῖος παρετήρησε τοῦτο καὶ συνήθιζε νὰ περιπαίξῃ τὸν Κουμπόπουλον διὰ τὴν φιλαρέσειάν του, ἐκεῖνος δὲ ἐπειράζετο καὶ ἐθύμωνε, καθίσσον μάλιστα ἐξήλευε τὸν Ἰνδόν, διότι οἱ ἐπὶ τοῦ πλοίου τὸν ἠγάπων. Ἀκόμη καὶ τώρα θαυμάζω, ὅταν ἀναλογίζομαι τὰ πολλὰ προτερήματα τοῦ Κουμπόπουλου μας. Πῶς ἦτο δυνατόν νὰ ἀνήκῃ εἰς τὴν ἰδίαν φυλὴν καὶ νὰ εἶναι ὁμοῖος μετὰ τοὺς ἐλεινοὺς ἀγριανθρώπους, τοὺς ὁποῖους πρώτους συνητήσαμεν εἰς τὴν Γῆν τοῦ Πυρός!

Ἡ δὲ Καλαθοῦνα ἦτο νέα σεμνή, μετὰ τρόπους καλοῦς, καὶ ἡ ἔκφρασις της ἦτο μᾶλλον εὐχάριστος, ἂν καὶ ἐνίοτε σκυθρωπῆ. Εἶχε μεγάλην εὐκολίαν εἰς τὸ νὰ μανθάνῃ γλώσσας. Παρεκτός τῆς Ἀγγλικῆς, εἶχε μάθῃ ὀλίγα Ἰσπανικὰ καὶ ὀλίγα Πορτογαλλικὰ, κατὰ τὰς ὀλίγας ἡμέρας κατὰ τὰς ὁποίας εἶχε μείνῃ εἰς Μοντεβιδεον καὶ εἰς τὸ Ρίον τῆς Βρασιλίας. Ὁ Μοναστηριώτης ὁμῶς δυσηρεστεῖτο πολὺ ἄμα ἔβλεπε κανένα νὰ τὴν περιποιῆται. Ἦτο ἀποφασισμένον ὅτι θὰ τὴν ἐνυμφεῖτο ἄμα ἐπιστρέψουν εἰς τὴν πατρίδα των.

Μολονότι καὶ οἱ τρεῖς ὠμίλου καὶ ἐκαταλάμβαναν ἀγγλικά, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ μᾶς δώσουν πληροφορίας σαφεῖς περὶ τῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων τῶν ὁμοφύλων των. Τοῦτο, ἐν μέρει, ἕνεκα τῆς

δυσκολίας τοῦ νὰ συλλάβῃ ὁ νοῦς των δύο ἰδέας συγχρόνως. Ὅσοι συναναστρέφονται μικρὰ παιδία, γνωρίζουν πόσον σπανίως δύνανται νὰ δώσουν ἀπάντησιν ἀκριβῆ εἰς τὰ ἀπλουστερα πράγματα· καθὼς, λόγου χάριν, ἐὰν πρᾶγμα τι εἶναι ἄσπρον ἢ μαῦρον. Τὸ αὐτὸ συνέβαινε μετὰ τοὺς τρεῖς ἐκείνους, καὶ ἦτο ἀδύνατον νὰ ἀνακαλύψωμεν δι' ἐρωταποκρίσεων ἐὰν ἐννοοῦμεν καλῶς ὅ,τι μᾶς ἔλεγον. Ἀλλ' ἐὰν αἱ ἰδέαι των δὲν ἦσαν σαφεῖς, ἡ ὄρασις των ὁμῶς ἦτο ἀξιοθαύμαστος. Εἶναι γνωστὸν ὅτι οἱ ναυτικοί, ὡς ἐκ τῆς μακρᾶς ἀσκήσεως, διακρίνουν μακρόθεν τὰ ἀντικείμενα, πολὺ καλλίτερον ἢ οἱ ἄνθρωποι τῆς ξηρᾶς. Ὁ Μοναστηριώτης καὶ ὁ Κουμπόπουλος ὑπερέβαιναν εἰς τοῦτο ὅλους τοὺς ναῦτας μας. Πολλάκις δὲν τοὺς ἐπίστευαν οἱ ναῦται ὅτε ἔλεγον ὅτι βλέπουν τι εἰς μεγάλην ἀπόστασιν. Πάντοτε ὁμῶς τὸ τηλεσκόπιον τοὺς ἐδικαίωνε.

Ἦτο πολὺ περίεργος ὁ τρόπος μετὰ τὸν ὁποῖον οἱ ἀγριοὶ ὑπεδέχθησαν τὸν Κουμπόπουλον, ὅτε κατὰ πρῶτον τὸν ἀπεβιβάσαμεν εἰς τὴν ξηράν. Εἶδαν ἀμέσως ὅτι δὲν ἦτο καθὼς ἡμεῖς, καὶ ἀντήλλαξαν περὶ τούτου πολλὰ λόγια ἀναμεταξύ των· ὁ γηροντότερος τῶν ἀγρίων ἀπηύθυνε πρὸς τὸν Κουμπόπουλον λογιῶδες ἐκτεταμένον, διὰ νὰ τὸν προτρέψῃ, ὡς φαίνεται, νὰ μείνῃ πλησίον των. Ἀλλ' ἐκεῖνος μόλις κατελάμβανε τὴν γλῶσσάν των, ἐφαίνετο δὲ ὡσὰν νὰ ἐντρέπετο διὰ τοὺς συμπατριώτας του.

Ὅτε μετ' ὀλίγον ἀπεβιβάσθη καὶ ὁ Μοναστηριώτης, τὸν παρετήρησαν καὶ ἐκείνον μετὰ τὴν αὐτὴν προσοχὴν. Παρέβαλαν τὸ χροῖμά του πρὸς τὸ ἰδικόν μας. Εἶς ἐξ ἡμῶν ἐγύμνωσε τὸν βραχιόνά του· ἡ λευκότης του τοὺς ἐξίππασε. Ὑποπτεύομαι ὅτι ἐξέλαβαν ὡς γυναῖκας δύο ἢ τρεῖς τοῦ πληρώματος, οἱ ὁποῖοι ἦσαν πλέον μικρῶσμοι καὶ ξανθοτέροι, μολονότι εἶχαν μεγάλας γενειάδας. Ὁ ὑψηλότερος τῶν ἀγρίων ἐφαίνετο ὑπερηφανεύμενος διότι ἐθαυμάσαμεν τὸ ἀνάστημά του. Τὸν ἐβάλαμεν βράχιν πρὸς βράχιν μετὰ τὸν ὑψηλότερον τῶν ναυτῶν μας διὰ νὰ συγκρίνωμεν τὸ ὕψος των, ἐκεῖνος δὲ ἐφρόντισε νὰ τοποθετηθῆ εἰς τὸ ἀνηφορικώτερον μέρος, καὶ ἐστηρίζετο εἰς τὰ δάκτυλα τῶν ποδῶν του, διὰ νὰ κερδήσῃ εἰς ὕψος. Ἦνοιξε τὸ στόμα διὰ νὰ δεῖξῃ τοὺς ὀδόντας του, καὶ ἐστράφη διὰ νὰ τὸν θαυμάσωμεν καὶ ἐκ τοῦ πλαγίου.

ΜΕΓΑΛΑ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ

ΕΚ ΜΙΚΡΩΝ ΣΥΜΒΑΝΤΩΝ

Ὁ ἐπιτάτης τοῦ σχολείου.

Ὁ Βασιλεὺς τῆς Σουηδίας συνηθίζει νὰ κάμνῃ ἀπροσδοκίτους ἐπισκέψεις εἰς δημόσια γραφεῖα καὶ σχολεῖα. Πρὸ τινῶν ἡμερῶν ἐπισκέφθη ἐν γυμνάσιον ἐνδεδωμένον πολιτικὴν ἐνδυμασίαν. Ὁ ἐπιστά-

της, μὴ ἀναγνωρίσας αὐτόν, δὲν ἠθέλησε νὰ τοῦ ἐπιτρέψῃ τὴν εἴσοδον.

Ὁ Βασιλεὺς Ὁσκάρ τὸν ἐρωτᾷ:

— Ἐγὼ διαταγὴν νὰ μὴ ἀφίνης κανένα τὴν ὄραν τοῦ μαθητῆτος;

— Μάλιστα! δι' αὐτὸ δὲν ἔμπορῶ νὰ σᾶς ἐπιτρέψω.

— Ὅριστε, τοῦ λέγει ὁ Βασιλεὺς, διακόσια φράγκα νὰ μὲ ἀφήσῃς.

— Ἀδύνατον, ἀπαντᾷ σταθερῶς ὁ ἐπιστάτης.

— Μὰ ἐὰν ἔλθῃ ὁ Βασιλεὺς δὲν θὰ τὸν ἀφήσῃς;

— Κανένα σᾶς εἶπα! λοιπὸν οὔτε τὸν Βασιλέα!

Τὴν ἐσπέραν τῆς αὐτῆς ἡμέρας ὁ Βασιλεὺς ἐκάλεσεν εἰς γεῦμα τοὺς ὑπουργοὺς τῆς Παιδείας καὶ τοῦ Ἐμπορίου, τὸν Πρύτανιν τοῦ Πανεπιστημίου, τὸν Πρόεδρον τοῦ Ἀρείου Πάγου καὶ ἄλλους ἀνωτάτους ὑπαλλήλους.

— Κύριοι, λέγει κατὰ τὰ ἐπιδόρπια, σᾶς προσεκάλεσα νὰ σᾶς ἐπιδείξω ἓνα ἀδάμαντα, τὸν ὁποῖον ἀνεκάλυφα σήμερον.

Συγχρόνως εἰς αὐλικὸς ὠδήγησε τὸν ἐπιστάτην ἐκπεληγμένον πρὸ τοῦ Βασιλέως.

— Ἴδου ὁ ἀδάμας! λέγει ὁ Ὁσκάρ, ὅστις συγχρόνως προσήρτησεν εἰς τὸ στήθος του μεταλλίον ἀρετῆς καὶ τοῦ ἔδωκεν εἰς τὰς χεῖρας τὸν διορισμὸν του ὡς οἰκονόμου τῆς Αὐλῆς.

Καὶ ὁ τίμιος ἐπιστάτης εὐρίσκεται τώρα εἰς ἐμπιστευτικὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Βασιλέως τῆς Σουηδίας Ὁσκάρ.

ΥΓΙΕΙΝΗ

ΤΟΥ ΟΙΚΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ

Εἰς τί συνίσταται ἡ ζωμοθεραπεία τῆς φθίσεως, περὶ τῆς ὁποίας γίνεται ἐσχάτως λόγος;

— Ἡ ζωμοθεραπεία εἶνε ἀνακάλυψις δύο ἐξόχων ἐπιστημῶν Γάλλων, τοῦ Ρισὲ καὶ τοῦ Ἐρικουρ. Τὰς πρώτας δοκιμὰς ἐξετέλεσαν ἐπὶ σκύλων, εἰς τοὺς ὁποίους μετέδωκαν δι' ἐνέσεων φυματίωσιν. Τὰ καταπληκτικὰ φαινόμενα ἐπιτυχίας ἐνεθάρρυναν αὐτούς, ὥστε καὶ ἐπὶ ἀνθρώπων νὰ ἐφαρμόσωσι τὴν μέθοδον τῆς ζωμοθεραπείας, ἧς ὁμῶς ἐπιστημονικῶς ἀκόμη δὲν ἐξηκριβώθησαν τὰ ἀποτελέσματα. Ἐν τούτοις εἶνε εὐκόλος, ἀκίνδυνος καὶ ἐπομένως καθεὶς δύναται νὰ τὴν δοκιμάσῃ χωρὶς νὰ εἶνε καὶ ἰατρός:

Λαμβάνετε 150 δράμια ἐκλεκτοῦ κρέατος βωδινού καὶ τὸ ἀφίνετε νὰ μωσχεύσῃ ἐπὶ τρεῖς τέσσαρας ὥρας ἐντὸς 75 δρακμίων ὕδατος ἀπεστερωμένου (ἢ βρασθέντος προηγουμένως). Τὸ κρέας πρέπει νὰ κοπῆ πρῶτον εἰς τεμάχια μεγάλα ὡς καρύδια.

Μετὰ τὸ μωσχεύμα ρίπτετε τὸ κρέας καὶ τὸ ὕδωρ ἐντὸς λεπτοῦ ὑφάσματος ἀπεστερωμένου (ἢ βρασθέντος ἐντὸς ὕδατος) καὶ περισφίγγετε συστρέφοντες τὸ ὑφάσμα, ὥστε νὰ στραγγισθῇ καλῶς ὅλος ὁ ζωμὸς εἰς διάστημα 12 ὥρῶν ἐντὸς ὑαλίνου δοχείου ἢ ποτηρίου ἀπολύτως καθαροῦ.

Ἐγχετε τοιοῦτοτρόπως τὴν πρώτην ποσότητα ὑγροῦ. Διὰ μικροῦ πιεστηρίου λαμβάνετε πιέζοντες τὸ κρέας δευτέραν ποσότητα ὑγροῦ· αἱ δύο ὀμοῦ ἔχουν βάρος συνήθως 75 δρακμίων, 25 δὲ δράμια

τὸ ἐκχύλισμα. Ὅποτε τὸ ὅλον εἶνε 100 δραμιῶν, δύναται δὲ νὰ λάβῃ αὐτὸ ὁ ἀσθενὴς εἰς τρεῖς δόσεις ἐντὸς 24 ὥρων.

Ὅλαι αὐταὶ αἱ προπαρασκευαί πρέπει νὰ γείνουεν εἰς μέρος ψυχρὸν, κάτω τῶν 10 βαθμῶν Κελσίου. Καὶ ὁ ζωμὸς πρέπει νὰ δοθῇ ψυχρὸς, ἄλλως δὲν ὠφελεῖ. Ἄν ὁ ἀσθενὴς αἰσθάνεται ἀηδίαν, δύναται νὰ τὸν ἀναμιξῇ μετὰ ζωμοῦ ψυχροῦ ἐκ βραστοῦ κρέατος ἢ νὰ προσθέσῃ ὀλίγον ἄλας.

Ἀνάγκη καθ' ἑκάστην νὰ παρασκευάζεται νέος ζωμὸς διὰ νὰ μὴ ὑποστῇ ζύμωσιν ἀπὸ τῆς μιᾶς ἡμέρας μέχρι τῆς ἄλλης.

ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

Τὸ Βικτώριον.

Ὁ ἀγγλὸς φυσικὸς W. Crookes ἐδήλωσεν εἰς τοὺς συναδέλφους του ὅτι ἀνεκάλυψε νέον ἀπλοῦν σῶμα, εἰς τὸ ὅποιον εἶχε δῶσῃ προσωρινῶς τὸ ὄνομα Μόνιον. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ πρώτη αὐτοῦ ἀνακάλυψις ἐγένετο κατὰ τὸ ἔτος τοῦ ἰωβιλαίου τῆς βασιλείας Βικτωρίας, μετὰ τὸν καθορισμὸν τῶν ιδιοτήτων τοῦ Μονίου, μετωνόμασεν ἤδη ὀριστικῶς τὸ νέον στοιχεῖον Βικτώριον. Τὸ Βικτώριον παρουσιάζεται ὑπὸ τὴν μορφήν χρώματος ὀχροφαίου διαλυομένου εὐκόλως ἐντὸς τῶν ὀξέων.

Οἱ βαρύτεροι ἄνθρωποι.

Τρεῖς ἄνθρωποι θεωροῦνται ὡς οἱ βαρύτεροι τοῦ κόσμου:

Εἰς Καναδὸς ζυγίζων 357 χιλιόγραμμα, εἰς Γερμανὸς ἐν Λειψία 333 καὶ εἰς Ἀγγλὸς εἰς Δούβριν 310.

Ὁ πρῶτος καὶ ὁ τελευταῖος εἶνε κρεοπῶλαι. Ὁ τελευταῖος εἶνε ὑψηλότερος τῶν ἄλλων δύο ἔχων ἀνάστημα 1 μ. 82.

Μακροβιότης δοφῶν.

Κατὰ τὸν καθηγητὴν Χόλδεν, οἱ ἐπιστήμονες καὶ ἱεῖς οἱ ἀστρονόμοι εἶνε μακρόβιοι. Ὁ μέσος ὅρος τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς εἶνε 33 ἔτη, καὶ ὅμως κατὰ τοὺς γενομένους ὑπολογισμοὺς ἐπὶ 7000 περιστάσεων ὁ μέσος ὅρος τῆς ζωῆς τῶν ἀστρονόμων εἶνε 74 ἔτη, τῶν καλλιτεχνῶν 59, τῶν λογογράφων 65, τῶν φιλοσόφων 74. Ἐπὶ 1000 ἀστρονόμων, 596 ἔζησαν πλέον τῶν 70 ἐτῶν, 206 ἀπὸ 70 ἕως 79 ἐτῶν, 126 ἀπὸ 80 ἕως 89 ἐτῶν, 15 μέχρι 99 ἐτῶν καὶ 3 ὑπὲρ τὰ 100.

Ὁ πληθυσμὸς τῆς Εὐρώπης.

Κατὰ τινὰ γερμανὸν οἰκονομολόγον ἢ Ρωσία ἐκ πάντων τῶν εὐρωπαϊκῶν ἐθνῶν ἔχει τὴν μεγαλύτεραν αὐξησιν πληθυσμοῦ, ὅστις τείνει νὰ διπλασιασθῇ ἐντὸς 45 ἐτῶν.

Διὰ νὰ κατορθώσῃ τοῦτο ἡ Γερμανία χρειάζεται 65 ἔτη, ἡ Αὐστρουγγαρία 70, ἡ Ἀγγλία 80, ἡ Ἰταλία 110. Ἡ Γαλλία πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν χρειάζεται 860 ἔτη, ὑποτιθεμένου ὅτι ἡ ἀναλογία ἐξακολουθεῖ νὰ εἶνε ὡς σήμερον, ὅπερ ἀπίθανον, διότι ὑπάρχει τάσις πρὸς ἐλάττωσιν τῶν γεννήσεων.

Νεκροταφεῖον ζῶων.

Ἐν Παρισίοις κατ' αὐτὰς ἐπὶ νησυδρίου τοῦ Σηκουάνα ἐνεκαινίσθη τὸ νεκροταφεῖον τῶν ζῶων, τὸ ὅποιον περιέχει τέσσαρα μεγάλα διαμερίσματα, ἐν μὲν διὰ τοὺς σκύλους, ἐν διὰ τὰς γάτας, τρίτον διὰ τὰ πτηνὰ καὶ τέταρτον ἀναμιξῇ διὰ διάφορα ζῶα.

Τὸ ὠραιότερον τῶν τμημάτων εἶναι ἀναμιξιόλως τὸ προωρισμένον διὰ τοὺς σκύλους, τὸ ὅποιον περιέχει ἤδη καὶ κομψὰ μνημεῖα καὶ δεινροστοιχίας σκυραῶν. Ἐπὶ τῶν μνημείων τῶν ἀνεγερθέντων ἤδη καὶ ἄτινα διακρίνονται διὰ τὴν ἀρχιτεκτονικὴν τῶν ἀναγινώσκονται καὶ συγκινητικαὶ ἐπιγραφαί.

— Εἰς τὸν ἀγαπητὸν μας Μώψ, πιστὸν μέχρι θανάτου.

— Ἐνθάδε κεῖται ὁ Μπιζού. Μοῦ ἔσωσε τὴν ζωὴν. Ἀνταπόδοσις εὐγνωμοσύνης.

Ἡ καὶ παρατίθενται βῆτὰ ἀναφερόμενα εἰς τοὺς σκύλους.

— Ὅσῳ περισσότερον σπουδάζει τις τοὺς ἀνθρώπους, τόσῳ περισσότερον ἀγαπᾷ τὰ ζῶα (Σαμφόρ).

— Ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι ἄλλο ἢ ζῶον σκεπτόμενον (Πασκάλ).

Ἄλλ' ὑπάρχουσιν ἤδη καὶ ἱστορικὰ μνημεῖα ἐν τῇ νεκροπόλει ταύτῃ. Τὸ τοῦ σκύλου Βαρρύ, ὅστις κατὰ τὴν ἐπιγραφὴν ἔσωσε τὴν ζωὴν τεσσαράκοντα ἀνθρώπων καὶ ἐφρονεῖθη ὑπὸ τοῦ τεσσαρακοστοῦ πρώτου καὶ τὸ τοῦ σκύλου τοῦ 51 συντάγματος Μουστάς, ὅστις ἐπληρώθη ἐν τῷ πεδίῳ τῆς μάχης καὶ εἰς τὸν ὅποιον τὸ σύνταγμα διὰ κοινῆς ἐσφορᾶς ἀνήγειρε μνημεῖον.

ΠΡΑΚΤΙΚΑΙ ΓΝΩΣΕΙΣ

ΤΟΥ ΚΑΘ' ΗΜΕΡΑΝ ΒΙΟΥ

Τὸ γάλα καὶ αἱ ὀσμάι.

Τὸ γάλα ὑφίσταται τὴν ἐπίδρασιν τῶν ἐξωτερικῶν ὀσμῶν καὶ πρὶν εἶτι ἀμελχθῇ ἐκ τοῦ μαστοῦ τῶν ζῶων. Παρατηρήθη ὅτι τὸ γάλα ὀλοκλήρου ποιμνίου δὲν ἐπίνετο ἐκ τῆς ἀποφορᾶς, διότι τὰ ζῶα διέβησαν, πρὶν ἀμελχθῶσιν, ἐκ μέρους ὅπου ἐσῆπετο τὸ πτωμα ἐνὸς ἵππου.

Πολὺν περισσότερον μεταδίδονται αἱ διάφοροι ὀσμάι εἰς τὸ γάλα, ὅταν τοῦτο εἶνε ἐκτεθειμένον εἰς τὸν ἀέρα.

Γάλα ἐντὸς ἀσκεποῦς δοχείου, καὶ μάλιστα ἀφοῦ ἐβράσθη καὶ εἶνε χλιαρὸν εἶτι, δύναται νὰ λάβῃ τὴν ὀσμὴν κρομμύων, σκορδῶν, κηπουῦ, φωταερίου κλπ., ἂν τύχῃ πλησίον τοιούτων καὶ ἀφῆθῃ ἐπὶ ἑκτῶ ὥρας ἐκεῖ.

Πρέπει λοιπὸν νὰ καταβάλλεται πᾶσα φροντίς περὶ τῆς καθαρότητος τοῦ μέρους, ὅπου φυλάσσεται τὸ γάλα, προκειμένου δὲ περὶ ἀσθενούς, νὰ μὴ κομίζεται εἰς τὸν κοιτῶνα αὐτοῦ τὸ γάλα παρὰ μόνον τὴν ὥραν καθ' ἣν θὰ πῖνῃ.